

სახელმწიფოებრიობა, აღიარება და გაეროს სისტემა – დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება კოსოვოში

ალექსანდრე ორახელაშვილი

*საერთაშორისო სამართლის მაგისტრი (ლაიდენი),
საერთაშორისო სამართლის დოქტორი (კემბრიჯი),
ბირმინგჰემის უნივერსიტეტის იურიდიული
ფაკულტეტის ლექტორი*

I. შესავალი¹

2008 წლის თებერვალში კოსოვოში დამოუკიდებლობის ცალმხრივმა გამოცხადებამ საერთაშორისო სამართლის მთელი რიგი ძირეული საკითხების განხილვის აუცილებლობა დააყენა. ეს არის სეპარატისტული ტერიტორიული ერთეულების სამართლებრივ სტატუსთან, ასევე გარკვეული აქტებისა და ქცევის კანონიერებასთან დაკავშირებული საკითხები, რომელთა წამოწევა გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ VII თავში აღნიშნული საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების დაცვისა და აღდგენის პრინციპით ხელმძღვანელობის კონტექსტში მოხდა.

სახელმწიფოები, რომლებმაც კოსოვოს დამოუკიდებლობას მხარი დაუჭირეს და აღიარეს, ნამდვილად არ აცხადებენ, რომ საკითხი, მისი აშკარად პოლიტიკური ხასიათის გამო, საერთაშორისო სამართლის სფეროში არ შედის. თუმცა, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, აღნიშნულ სახელმწიფოებს არც საერთაშორისო სამართლებრივი პოზიციის რაიმე თანმიმდევრული განმარტება გაუკეთებიათ, რითაც კოსოვოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარებას დაუჭერდნენ მხარს. კოსოვოს სახელმწიფოებრიობა საერთაშორისო პრაქტიკაში წამოჭრილი უამრავი სადავო საკითხის საფუძვლად იქცა. ეს ის საკითხებია, რომლებიც საერთაშორისო და ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა განიხილონ კოსოვოს ქმედებებისა და გარიგებების ასპექტების განსჯის მიზნით. უდავოა, რომ სასამართლოები საკითხს შესაბამისად განიხილავენ, ამიტომ ამ ეტაპზე ჩვენ მიერ მასზე მსჯელობა შეიძლება ნაადრევი იყოს.

ნაცვლად ამისა, სტატიაში განვიხილავთ ძირითად საკითხებს, რომლებითაც კოსოვოში დამოუ-

¹ ინგლისურენოვანი ორიგინალის ქართული თარგმანი შესრულდა რედაქციის შეკვეთით.

კიდებლობის გამოცხადების პროცესი იყო განპირობებული და რომელიც აქტიურად განიხილება სხვადასხვა საერთაშორისო ფორუმზე. ასევე განვიხილავთ რამდენიმე ქვეყნის მიერ კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარების საკითხს. აღნიშნულ პროცესში წამოყენებული არგუმენტები სტატიის ძირითადი მასალაა. შევხებით ასევე სახელმწიფოებრიობის გამოცხადების უფრო კონკრეტულ საკითხებს, რომლებიც შეიძლება მომდევნო ნაწილებში ეროვნული და საერთაშორისო ორგანოების მიერ იქნეს განხილული. სტატიაში აღნიშნულია სხვადასხვა მოსაზრებებიც კოსოვოს სახელმწიფოებრიობის გამოცხადებისა და აღიარების შესახებ. განსაკუთრებული ხაზგასმით განვიხილავთ მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც, კოსოვოს არსებობა ახლა უკვე ფაქტია და რეალობის ნაწილი.

ზემოაღნიშნულის შესაბამისად, II თავში განხილულია კოსოვოში არსებული მდგომარეობის ფაქტები და ისტორია; III თავი შეეხება სახელმწიფოებრიობისა და გამოყოფის მოთხოვნებს. გარდა ამისა, კოსოვოს მაგალითზე ნაჩვენებია როგორ ხდება აღნიშნული მოთხოვნების წამოყენება საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში; IV ნაწილში მიმოვიხილავთ არგუმენტს, რომლის მიხედვითაც, კოსოვოს დამოუკიდებლობა უნიკალური შემთხვევაა და პრეცედენტს ვერ შექმნის. V ნაწილში განხილულია დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადების გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციასთან შესაბამისობის და კოსოვოში ევროკავშირის მისიის განთავსების საკითხები; VII ნაწილში ვისაუბრებთ კოსოვოში არსებული მდგომარეობის მოგვარების სამომავლო პერსპექტივებზე. ბოლოს კი, VIII თავში წარმოდგენილია გარკვეული დასკვნები, მათ შორის პოლიტიკური საკითხების შეჯამება.

II. კოსოვოში არსებული მდგომარეობის ფაქტები და ისტორია

ისტორიულად, კოსოვო სერბეთის ავტონომიური პროვინცია იყო და იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის ფარგლებში შედიო-

და 1989 წლამდე მისი ავტონომიის გაუქმებამდე. 1991 – 1992 წლებში, იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის დაშლის შემდეგ კოსოვო კვლავაც სერბეთის ნაწილად რჩებოდა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის ფარგლებში. 2003 წელს იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკა ორ ნაწილად გაიყო: სერბეთის ფედერაცია და ჩერნოგორია. მას შემდეგ, რაც 2006 წელს ჩერნოგორიამ რეფერენდუმის საფუძველზე და ცენტრალურ ხელისუფლებასთან შეთანხმებით დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, იუგოსლავიის სამართალმემკვიდრე სერბეთი გახდა.

80-იანი წლების შემდგომი პერიოდიდან კოსოვოში ალბანური წარმომობის მოსახლეობის სეპარატისტული და დამოუკიდებლობისაკენ მიმართული მოძრაობა უკვე საერთაშორისო ყურადღებას იპყრობს. 1998 წლიდან სიტუაციის მართვაში გაეროს უშიშროების საბჭო ჩაერთო, რამდენადაც უკვე იგრძნობოდა, რომ VII თავში გათვალისწინებულ საყოველთაო მშვიდობასა და უსაფრთხოებას საფრთხე ემუქრებოდა. 1998 წლის 31 მარტს მიღებულ იქნა რეზოლუცია /1160 (1998), რომელიც გამოხატავდა იუგოსლავიის ფედერალური ძალების მოქმედებას კოსოვოს მოსახლეობის წინააღმდეგ. დოკუმენტი ასევე ეწინააღმდეგებოდა „კოსოვოს განმათავისუფლებელი არმიის“ ტერორისტულ თავდასხმებს. 1998 წლის 24 ოქტომბერს მიღებული რეზოლუცია 1203 (1998) კი უშიშროების საბჭოს მიერ ეუთოსა და იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის შეთანხმების გაკონტროლებას ისახავდა მიზნად. აღნიშნული შეთანხმება ითვალისწინებდა ადამიანის უფლებების დარღვევის შეწყვეტას და ეუთოსთვის მდგომარეობის ადგილზე გაკონტროლების საშუალების მიცემას.

კოსოვოში იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის უშიშროების ძალების ალბანელებისადმი დამოკიდებულებამ არაერთი ადამიანი დააზარალა. ეს კი გავლენას არა მარტო ადგილობრივ დონეზე ახდენდა, არამედ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით. დაძაბულობამ პიკს 1999 წელს მიაღწია, რაც ნატოს მიერ იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის წინააღმდეგ განხორციელებული საჰაერო კამპანიით დასრულდა. ამას მოჰყვა კოსოვოდან იუგოსლავიის ჯარების გაყვანა და კოსოვოში გაეროს მისიის (UNMIK) დანერგვა 1999 წლის 10 ივნისის 1244-ე (1999) რეზოლუციით. მისიას ტერიტორიისა და კოსოვოს ძალების მართვა ევალებოდა, ქვეყანაში წესრიგისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით. ნატოს ინტერვენციის დასასრულს კოსოვოელ ალბანელებს შორის მსხვერპლი გაცილებით დიდი იყო, ვიდრე ნატოს ინტერვენციამდე.

2007 წელს კოსოვოს საბოლოო სტატუსის საკითხი გაეროს უშიშროების საბჭოს წარედგინა განსახილველად. საკითხის განხილვა გაეროს რეპორტიორის, მარტი აპთიაზარის² მიერ წარდგენილი გეგმის მიხედვით უნდა განხორციელებულიყო. გეგმა ითვალისწინებდა კოსოვოს დამოუკიდებლობას, საერთაშორისო კონტროლის პირობით. ამაზე სერბეთმა უარი განაცხადა, კოსოვოს ხელისუფლებისთვის კი საკითხის განხილვა მისაღები იყო. აპთიაზარის გეგმის პრეზენტაციამ კოსოვოს სტატუსთან დაკავშირებით მწვავე დებატები გამოიწვია როგორც იურიდიული, ისე პოლიტიკური ასპექტების თვალსაზრისით. როგორც მოსალოდნელი იყო, კოსოვოს დამოუკიდებლობის იდეას მხარი დაუჭირა შეერთებულმა შტატებმა და ევროკავშირის რამდენიმე წევრმა სახელმწიფომ. წინააღმდეგობას გამოთქვამდნენ რუსეთი, ჩინეთი, ინდოეთი³ და ევროკავშირის რამდენიმე წევრი სახელმწიფოც. წინააღმდეგობის მიზეზად ბელგრადსა და პრიშტინას შორის კოსოვოს სტატუსის შესახებ ორმხრივად მისაღები შეთანხმების მისაღწევად შემდგომი მოლაპარაკების საჭიროება სახელდებოდა⁴. საბოლოოდ, უშიშროების საბჭომ მხარი არ დაუჭირა კოსოვოს კონტროლირებულ დამოუკიდებლობას, რომელსაც აპთიაზარის გეგმა ითვალისწინებდა. გეგმა საბჭოში მხოლოდ უმცირესობამ მოიწონა. მოლაპარაკებები გრძელდებოდა შეერთებული შტატების, ევროკავშირის, რუსეთის ტრიუმვირატის ჩარჩოს ფარგლებში, მაგრამ რამდენიმე შეხვედრის განმავლობაში სერბეთისა და კოსოვოს ალბანურმა მხარეებმა შეთანხმებას ვერ მიაღწიეს. პირველი კოსოვოს დამოუკიდებლობას ეწინააღმდეგებოდა, მეორე კი დაჟინებით მოითხოვდა საერთაშორისო დონეზე კონტროლირებულ დამოუკიდებლობას, რომელიც აპთიაზარის

² 2007 წლის 26 მარტით დათარიღებული წერილი, რომლითაც გენერალური მდივანი მიმართავს უშიშროების საბჭოს პრეზიდენტს; დოკ 5/2007/168.

³ პ. რეინოლდსი, „კოსოვო: აღიარება თუ არაღიარება“, BBC ინფორმაცია, 2008 წლის 18 თებერვალი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.news.bbc.co.uk> (აღნიშნული ინფორმაცია, ისევე როგორც პრესისა და ვებგვერდის ინფორმაცია ფაილის სახით ინახება ავტორთან); იხ. აგრეთვე ინფორმაცია „რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი სოლიდარობას აძლიერებენ“, The Hindu, 2008 წლის 16 მაისი. იხ. მისამართზე <www.hindu.com>, ინდოეთი პირველად შეუერთდა რუსეთსა და ჩინეთს და მათთან ერთად RIC (რუსეთი, ჩინეთი, ინდოეთი) ოფიციალურ განცხადებაში დაადასტურა, რომ „კოსოვოს დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება გაეროს უშიშროების საბჭოს 1244-ე რეზოლუციას ეწინააღმდეგება.“ განცხადებაში აღნიშნული ქვეყნები მოითხოვდნენ საკითხი „საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად გადაწყვეტილიყო“ ბელგრადსა და პრიშტინას შორის მოლაპარაკებებისა და შეთანხმების საფუძველზე. RIC-ის 2008 წლის 15 მაისის ერთობლივი ოფიციალური განცხადების ტექსტი შეგიძლიათ იხილოთ ინდოეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ვებგვერდზე <www.meain dia.nic.in>.

⁴ იხ. მაგ., გაეროში რუსეთის წარმომადგენლის, ბატონი ჩურკინის 2007 წლის 14 დეკემბრის განცხადება.

გეგმაში იყო გათვალისწინებული⁵. ამ ფონზე კოსოვოში მმართველმა ორგანოებმა სერბეთისაგან დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს და 2008 წლის 17 თებერვალს საერთაშორისო საზოგადოებას მიმართეს აღიარებისათვის.

სერბეთმა ცალმხრივად გამოცხადებული დამოუკიდებლობა უკანონოდ მიიჩნია და განაცხადა, რომ შეეცდებოდა ამ დამოუკიდებლობის გაუქმებისათვის მიეღწია⁶. კოსოვოს დამოუკიდებლობა უმეტესად დასავლურმა ქვეყნებმა აღიარეს. დანარჩენი მსოფლიო კი უარყოფითად იყო განწყობილი. ამჟამად ქვეყნები, რომლებმაც კოსოვო დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარეს, აცხადებენ, რომ კოსოვოს სტატუსის განსაზღვრის საკითხი დასრულებულია, თუმცაღა სერბეთი და მთელი რიგი სხვა სახელმწიფოები მხარს უჭერენ შემდგომი მოლაპარაკებების იდეას, რათა მიღწეულ იქნეს შეთანხმება კოსოვოს მმართველ ორგანებსა და სერბეთის მთავრობას შორის. დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადების შემდგომ პერიოდში, ისევე როგორც უწინ, სერბეთის მთავრობა ევროკავშირის ზეწოლას განიცდის. ევროკავშირი მისგან კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარებას ევროკავშირში გაერთიანების პროცესის დაჩქარების სანაცვლოდ ითხოვს⁷. სერბეთის პრემიერ-მინისტრის განცხადება ადასტურებს, რომ ევროკავშირი „დაჟინებით მოითხოვდა ევროკავშირსა და სერბეთს შორის სტაბილიზაციისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულების გაფორმებას და არწმუნებდა სერბეთს, რომ ვალდებული იყო, კეთილმეზობლური ურთიერთობა ჰქონოდა კოსოვოსთან.“

პრემიერ-მინისტრმა კი უპასუხა:

„რადგანაც ევროკავშირის კომისარი ევროკავშირის პოზიციას ღიად გამოხატავს, ჩვენც იძულებული ვართ, დაუფარავადვე გიპასუხოთ, რომ კატეგორიულად ვენინაღმდეგებით (ევროკავშირის კომისრის) რენის მოთხოვნას, სერბეთის მიერ საკუთარ თავთან, ანუ მისივე ტერიტორიის ნაწილთან კეთილმეზობლური ურთიერთობის დამყარებას“⁸.

სერბეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ერთ-ერთ განცხადებაში აღნიშნა:

„ასეთი ხელშეკრულების გაფორმება არანაირად არ ითვალისწინებს სერბეთის პოზიციას კოსოვოსა

⁵ ტრიუმფირატის პრესგანცხადება: ბადენის კონფერენცია, ბადენი, ავსტრია, 2007 წლის 28 ნოემბერი; ტრიუმფირატის პრეს განცხადება: ბრიუსელის კონფერენცია, ბრიუსელი, 2007 წლის 20 ნოემბერი.
⁶ „კოსოვო – იარაღი სეპარატისტებისთვის“, BBC ინფორმაცია, 2008 წლის თებერვალი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <news.bbc.co.uk>.

⁷ „ევროკავშირი სერბეთს კოსოვოსთან დაკავშირებით გარიგებას სთავაზობს“, BBC ინფორმაცია, 2007 წლის 14 დეკემბერი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <news.bbc.co.uk>.

⁸ სერბეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის ინფორმაცია, 2008 წლის 25 აპრილი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.mfa.gov.yu/Pressframe14.htm>.

და მეტოპიყას მიმართ. ჩვენ არასოდეს ვაღიარებთ სამხრეთ სერბეთის პროვინციის ცალმხრივად გამოცხადებულ დამოუკიდებლობას“⁹.

2008 წლის აპრილში კოსოვოს სერბი მოსახლეობა 2008 წლის მაისის სერბეთის მუნიციპალური და საპარლამენტო არჩევნების ამომრჩეველთა სიაში შეიყვანეს. სერბეთში, მათ შორის კოსოვოს სერბებით დასახლებულ რეგიონებში არჩევნები 11 მაისს ჩატარდა. არჩევნები ორგანიზებული იყო სერბეთის საარჩევნო კომისიის მიერ¹⁰. აღნიშნული რეგიონები, რომლებიც უმეტესად კოსოვოს ჩრდილოეთ ნაწილში მდებარეობენ, პრიშტინას მმართველი ორგანოების კონტროლს არ ექვემდებარებიან.

III. კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების სამართლებრივი არსი: სახელმწიფოებრიობისა და გამოყოფის ასპექტები

აშკარაა, რომ კოსოვოში დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება კოსოვოს სერბეთისგან გამოყოფის განცხადებას ემყარებოდა. ამ განცხადების კანონიერება დამოკიდებულია გამოყოფის საკითხის საერთაშორისო სამართლის მიხედვით რეგულირების მეთოდზე. არ განვიხილავთ, შეეძლო თუ არა გაეროს უშიშროების საბჭოს კოსოვოს დამოუკიდებლობის მხარდაჭერა, რადგანაც ეს აბსტრაქტული საკითხია¹¹. მაგრამ სეცესიის თვალსაზრისით, სახელმწიფოთა პრაქტიკა უფრო მეტ ყურადღებას იმსახურებს.

საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში გამოყოფის რამდენიმე წარმატებული ან წარუმატებელი მცდელობა არსებობდა. ბანგლადეში (ყოფილი დასავლეთ პაკისტანი) პაკისტანს გამოეყო მას შემდეგ, რაც პაკისტანში ადამიანის უფლებათა მასიური დარღვევა დაიწყო, ზოგჯერ ეს მოვლენა გენოციდის სახესაც კი იღებდა. ამას მოჰყვა ინდოეთის სამხედრო ინტერვენცია, მესამე სახელმწიფოთა მიერ ფართო აღიარება და საბოლოოდ

⁹ სერბეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის ინფორმაცია, 2008 წლის 24 აპრილი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.mfa.gov.yu/Pressframe1.htm>.

¹⁰ ინფორმაცია შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.balkaninsight.com>; <www.msnbc.com>; <news.bbc.co.uk>, 2008 წლის 11 მაისი.

¹¹ ზუსტი ანალიზისათვის იხ. კ. ვირთი, „Kosovo am Vorab end der Statusentscheidung: Überlegungen zur rechtlichen Begründung und Durchsetzung der Unabhängigkeit“, *ZaoRV* 67 (2007), 1065 და შემდგომ; უშიშროების საბჭოს უფლებამოსილების შეზღუდვების შესახებ იხ. ა ორახელაშვილი, „უშიშროების საბჭოს აქტები: შინაარსის მნიშვნელობა და გადამონშების სტანდარტები“; მაქს პლანკის *UNYB* 11 (2007), 143 და შემდგომ; „დოგმატური ნორმების გავლენა გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების ინტერპრეტაციასა და გამოყენებაზე“, *EJIL* 16 (2005), 59 და შემდგომ; „დოგმატური ნორმები საერთაშორისო სამართალში“, 2006, მე-12-14 თავები.

გაეროში შესვლა 1974 წელს¹². ბიაფრა ნიგერიას გამოეყო 1960-იან წლებში და ალიარებულ იქნა რამდენიმე ქვეყნის მიერ. სამოქალაქო ომის შედეგად ბიაფრა კვლავ ნიგერიას შეუერთდა 1970 წელს.¹³

არავინ იცის, 1990-იან წლებში იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის დაშლის შემდეგ რამდენად მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა „გამოყოფამ“ ბალკანეთის დასახლებაში. ბადინტერის კომისიამ თავისი „მოსაზრებების“ 1-ლ და მე-8 პუნქტში ხაზი გაუსვა, რომ იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის სამართალმემკვიდრეების ალიარება, ამ უკანასკნელის დაშლის კონტექსტში, ეწინააღმდეგება ინდივიდუალური იუგოსლავური რესპუბლიკების გამოყოფის უფლებას¹⁴. ხორვატიის შემთხვევაში, აღნიშნული იყო, რომ იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკიდან გამოყოფის მცდელობა იუგოსლავიის უმაღლეს ფედერალურ ორგანოებში ხორვატიის წარმომადგენლობის დაბლოკვის შემდეგ დაიწყო. სიტუაცია განსაკუთრებით მაშინ გამწვავდა, როდესაც სხვა რესპუბლიკების წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ გადაწყვეტილებას ხორვატიის მონაწილეობის გარეშე მიიღებდნენ¹⁵. აღნიშნულ მოვლენებს ხორვატიის გამოყოფა რომ გამოენჯია, მათ ფედერალურ მთავრობაში ხორვატიისათვის წარმომადგენლობაზე უარის თქმით და 1970 წლის მეგობრული ურთიერთობის დეკლარაციის ტერიტორიული მთლანობის დაცვის მუხლის გამონაკლისის შესაძლო ამოქმედებით¹⁶ ახსნიდნენ. ასე იყო თუ ისე, ყოფილი იუგოსლავიის საარბიტრაჟო კომისიამ მკაცრად დაიცვა მეგობრული ურთიერთობის დეკლარაცია და დაამტკიცა ყოფილი იუგოსლავიის ყველა რესპუბლიკის ხელშეუხებლობა „არსებული სამართლებრივი მდგომარეობის შენარჩუნების“ (*uti possidetis juris*) პრინციპით¹⁷.

¹² ჯ. კროუფორდი, „სახელმწიფოების შექმნა საერთაშორისო სამართალში“, 2006, 142 და შემდგომ; ჯ. დუგარდი/ დ. რაიჩი, „ალიარების როლი სეცესიის სამართალსა და პრაქტიკაში“; მ. კონი, „სეცესია: საერთაშორისო სამართლის პერსპექტივები“, 2006, 94 და შემდგომ (122 და შემდგომ); თ. მუსგრევი, „თვითგამორკვევა და ეროვნული უმცირესობები“, 1997, 189 და შემდგომ.

¹³ ბიაფრას განვითარებისა და მოთხოვნების შესახებ ინფორმაციისათვის იხ. მუსგრევი, შენიშვნა 11, 196 და შემდგომ.

¹⁴ 1991 წლის 29 ნოემბრის მოსაზრება №1-ში კომისიამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ „იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკა დაშლის პროცესშია.“ 1992 წლის 4 ივლისის მოსაზრება №8-ში კომისიამ განაცხადა, რომ „1991 წლის 29 ნოემბრის მოსაზრება №1-ში აღნიშნული იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის დაშლის პროცესი ახლა უკვე დასრულებულია და რომ იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკა აღარ არსებობს.“

¹⁵ დუგარდი/რაიჩი, იხ. შენიშვნა 11, 125 და შემდგომ.

¹⁶ იხ. ქვემოთ, შენიშვნა 35 და თანხმობები ტექსტი.

¹⁷ 1991 წლის 20 ნოემბრის მოსაზრება № 3-ში, „კომიტეტმა მხარი დაუჭირა შემდეგ მოსაზრებას: რამდენადაც იუგოსლავიის სოციალისტურ ფედერალურ რესპუბლიკაში მიმდინარე პროცესი

იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის დაშლის შემდეგ, დარჩენილ სახელმწიფოთა დამოუკიდებლობის პროცესის შესაბამისად, ინდივიდუალური რესპუბლიკების გამოყოფის საპირისპიროდ, ყოფილი იუგოსლავიის არც ერთი ქვეყანა არ მიიღეს გაეროში მანამ, სანამ იუგოსლავიის ფედერალურმა რესპუბლიკამ (სერბეთი – ჩერნოგორია) ახალი კონსტიტუცია არ მიიღო 1992 წელს. ახალი კონსტიტუციით მოხდა მისი რეკონსტიტუცია და გათვალისწინებულ იქნა აღნიშნული რესპუბლიკების ტერიტორიებთან დაკავშირებული ყველანაირი უფლების უარყოფა და მზადყოფნა მათი ალიარებისათვის¹⁸. არც გაეროს და არც ევროგაერთიანებას ხმა მალა არ გამოუხატავთ მხარდაჭერა ძირითადი სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე გამოყოფ

ერთი ან მეტი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისკენ არის მიმართული, საზღვრების საკითხი, განსაკუთრებით კი იმ რესპუბლიკების საზღვრების საკითხი, რომლებიც დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად ყალიბდება, შემდეგი პრინციპების შესაბამისად უნდა გადაიჭრას: პირველი – ყველა გარე საზღვარი ალიარებულ უნდა იქნეს იმ პრინციპების შესაბამისად, რომელიც შემდეგ დოკუმენტებშია ჩამოყალიბებული: გაეროს წესდება, მეგობრულ ურთიერთობებთან და სახელმწიფოთა შორის თანამშრომლობასთან დაკავშირებული საერთაშორისო სამართლის პრინციპების დეკლარაცია გაეროს წესდების მიხედვით (გენერალური ასამბლეის დადგენილება 2625 (XXV)) და ჰელსინკის საბოლოო აქტი – პრინციპი, რომელიც ასევე ხაზს უსვამს ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით სახელმწიფოთა უფლებამონაცვლობის შესახებ 1978 წლის 23 აგვისტოს ვენის კონვენციის მე-11 მუხლს.

მეორე – საზღვრები ხორვატიასა და სერბეთს, ბოსნია-ჰერცეგოვინასა და სერბეთს, ასევე სხვა მოსაზღვრე დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს შორის არ შეიძლება შეიცვალოს ნებაყოფლობით მიღებული შეთანხმების გარეშე.

მესამე – თუ სხვაგვარად არ არის შეთანხმებული, ძველი საზღვრები საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, დაცულ საზღვრებად უნდა იქცეს. ასეთი დასკვნა გამომდინარეობს ტერიტორიული სტატუს-კვოს პრინციპიდან, განსაკუთრებით კი არსებული მდგომარეობის შენარჩუნების პრინციპიდან. ეს უკანასკნელი თავდაპირველად დეკლარაციის საკითხების განაწესების დროს გამოიყენეს ამერიკასა და აფრიკაში, თუმცა დღეს იგი ალიარებულია როგორც ზოგადი პრინციპი. ეს სასამართლო ორგანოებმა აღნიშნა თავის 1986 წლის 22 დეკემბრის განაჩენში ბურკინა ფასოსა და მალის შორის საკმის განხილვის დროს (ბურკინა ფასოს და მალის შორის სასაზღვრო დავა, (1986) სასამართლო გადაწყვეტილებები 554; 565); „საერთოდ, პრინციპი არ არის სპეციალური წესი, რომელიც საერთაშორისო სამართლის მხოლოდ ერთ კონკრეტულ სისტემაზე ეხება. მაგალითად ეს არის ზოგადი პრინციპი, რომელიც ლოკოტურად დამოუკიდებლობის მიღების ფენომენთან არის დაკავშირებული. მისი მიზანია ახალგაზრდა სახელმწიფოების დამოუკიდებლობისა და სტაბილურობის დაცვა და ძმათა სისხლისღვრის აცილება.“ პრინციპი ძირითადად ეხება რესპუბლიკას, რამდენადაც იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის კონსტიტუციის მე-5 მუხლის მეორე და მეოთხე პუნქტებში მითითებულია, რომ დაუშვებელია რესპუბლიკების ტერიტორიებისა და საზღვრების შეცვლა მათი თანხმობის გარეშე.

მეოთხე – საერთაშორისო სამართლის სათანადოდ დასაბუთებული პრინციპის მიხედვით, არსებული საზღვრების ძალისმიერად შეცვლას არანაირი კანონიერი ძალა არ გააჩნია. აღნიშნული პრინციპი მითითებულია, მაგალითად, შემდეგ დოკუმენტებში: (გენერალური ასამბლეის დადგენილება 2625 (XXV)) მეგობრულ ურთიერთობებთან და სახელმწიფოთა შორის თანამშრომლობასთან დაკავშირებული საერთაშორისო სამართლის პრინციპების დეკლარაცია (გენერალური ასამბლეის დადგენილება 2625 (XXV)) და ჰელსინკის საბოლოო აქტი. იგი ნახსენები იყო ასევე 1991 წლის 7 სექტემბრის შააგის კონფერენციაზე და გათვალისწინებულია იუგოსლავიის კონფერენციის მიერ 1991 წლის 4 ნოემბერს შედგენილი კონვენციის პროექტში.

¹⁸ კროუფორდი, იხ. შენიშვნა 11, 399 და შემდგომ.

ფის შედეგად ჩამოყალიბებული ერთეულის და-
მოუკიდებლობისადმი¹⁹.

დღემდე ბანგლადეში წარმოადგენს ერთადერთ
დამოუკიდებელ ტერიტორიას, რომელიც ძირითად
სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე გამოეყო
და რომლის სახელმწიფოებრიობაც გაეროში განე-
ვრიანებაზეა დამოკიდებული. სხვა სეპარატის-
ტული მთავრობების შემთხვევაში ასეთი ფაქტორი
არასოდეს დაფიქსირებულა. კროუფორდი ხაზს
უსვამს იმ ფაქტს, რომ 1989 წლის შემდეგაც კი,
როდესაც ოცდაერთი დამოუკიდებელი სახელმწი-
ფო ჩამოყალიბდა, კვლავაც ძალაში რჩება პრინ-
ციპი, რომლის მიხედვითაც, ტერიტორიულ ერ-
თეულს უფლება არა აქვს, ძირითად სახელმწიფოს
თანხმობის გარეშე გამოეყოს²⁰. ამდენად, ტერიტო-
რიული მთლიანობის პრინციპმა, 1989 წლის შემდ-
გომ, დამოუკიდებლობის დეკლარაციათა ალღუმს
გაუძლო; საერთაშორისო სამართალი ტერიტო-
რიის სახელმწიფოსგან ცალმხრივად გამოყოფას
არ აღიარებს.

ამ ფონზე, კოსოვოს დამოუკიდებლობის კანო-
ნიერება არა მხოლოდ მისი არსებობის ფაქტობრი-
ვი ეფექტურობით უნდა განისაზღვროს, არამედ
სახელმწიფოებრიობის იურიდიული კრიტერიუმე-
ბითაც. მონტევიდეოს კონვენციის სახით განხორ-
ციელებული სახელმწიფოებრიობის ფაქტობრივი
კრიტერიუმები – ტერიტორია, მოსახლეობა, მმარ-
თველობა და სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერთო-
ბების დამყარების შესაძლებლობა – საერთაშორისო
სამართლებრივი დასაბუთების ნაწილად არის
აღიარებული²¹.

როგორც სახელმწიფოებრიობის ფაქტობრივი
კრიტერიუმების ნაწილი, „ეფექტური“ გულისხმობს
სახელმწიფო ძალაუფლების ეფექტურად გამოყე-
ნებას შესაბამის ტერიტორიაზე. ამ არგუმენტის
მიხედვით, ეფექტური სახელმწიფოებრიობისათვის
კოსოვოს უნდა გააჩნდეს მთავრობა, რომელიც
ეფექტურად აკონტროლებს თავის ტერიტორიას
და ეფექტურ ძალაუფლებას იყენებს ამ ტერიტო-
რიაზე.

ფაქტობრივი ეფექტურობის შესწავლას მნიშ-
ვნელოვანი ადგილი უკავია საერთაშორისო სა-
მართლის დოქტრინაში. მაგრამ ეს საერთაშორისო
იურიდიული პროცესის ახსნის ერთადერთი ან ძი-
რითად საშუალება როდია. საკმარისია გავიხსენოთ
სერ ჰერმ ლაუტერპახტის რეაქცია შარლ დე ვი-

შერის მონოგრაფიაზე „საჯარო საერთაშორისო სა-
მართლის თეორია და სინამდვილე“, როდესაც მან
ნაშრომს ძირგამომთხრელი ნაშრომი უწოდა²².

„ფაქტობრივის ნორმატიული ძალა“ (*die norma-
tive Kraft des Faktischen*) ურთიერთსაინანაღმდეგო
სიტყვათა შეხამებად შეიძლება ჩავთვალოთ, თუ
საქმე საერთაშორისო სამართალს ეხება. საერ-
თაშორისო სამართალში თითქმის არ არსებობს
სფერო, რომელშიც ფაქტი, როგორც ასეთი, სა-
მართლებრივ რეგულირებას ან სტატუსს ედე-
ბა საფუძვლად. საერთაშორისო სასამართლოს
იურისპუდენციაში ფაქტობრივი ეფექტურობის
კონცეფცია უამრავი შემთხვევის მაგალითზე იქნა
განხილული, ძირითადად ტერიტორიული დავე-
ბის თვალსაზრისით. არც ერთ შემთხვევაში არ
დადგენილა, რომ უბრალო ფაქტობრივი მდგომარე-
ობა თავისთავად ახდენს გავლენას, შემდგომი
სამართლებრივი მოთხოვნების გარეშე, შესაბამის
მხარეთა უფლება-მოვალეობების გაუთვალისწი-
ნებლად. ფაქტობრივი ეფექტურობა თავისთავად
ვერასოდეს ქმნის კანონიერ მდგომარეობას. ამი-
სათვის საჭიროა მისი კომბინირება სახელმწიფო-
თა შორის შეთანხმებასა და თანხმობასთან. ამავე
დროს, ფაქტობრივი ეფექტურობის წინა პირობაზე
დამყარებული დოქტრინალური ნაშრომები დაზუს-
ტებით ვერ ხსნის, რა როლს ასრულებს ფაქტო-
ბრივი ელემენტი საერთაშორისო უფლებებისა და
მოვალეობების განაწილების პროცესში²³.

აღნიშნული მოსაზრება გამოხატულია დოქტრი-
ნაში, რომლის მიხედვითაც, ტერიტორიული ერ-
თეულის სახელმწიფოებრიობის შეფასების უმ-
ნიშვნელოვანესი კრიტერიუმია (ტერიტორიული
ერთეულის შიგნით, ისევე როგორც საერთა-
შორისო დონეზე) მისი სამთავრობო აპარატის
ეფექტურობა²⁴. დოქტრინაში ასევე აღნიშნულია,
რომ ტერიტორიული ერთეულის გამოყოფის ეფექ-
ტურობა ნაკლებად საარწმუნოა, ვიდრე ძირითადი
სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის ეფექ-
ტურობა²⁵. მითითებულია ისიც, რომ ეფექტურობა
შეიძლება ერთადერთი საფუძველი იყოს ტერიტო-
რიული ერთეულის სახელმწიფოთაშორისი მართ-
ლწესრიგის დაცვით გამოყოფისათვის²⁶.

²² რ.ი. ჯენინგსი, „ჰერმ ლაუტერპახტი, პირადი მოგონებები“, *EJIL* (1997), 301 და შემდგომ.

²³ დეტალური ინფორმაციისათვის იხ. ა. ორახელაშვილი „საჯარო საერთაშორისო სამართლის აქტებისა და ნორმების განმარტება“, 2008, მე-5 თავი.

²⁴ ჯ. დ. ასპერმონტი, „სახელმწიფოებრიობის რეგულირება: კოსო-
ვოს სტატუსის გადაწყვეტა“, *LJIL* 20 (2007), 649 და შემდგომ (654 და შემდგომ).

²⁵ თ. კრისტაკისი, „L'Etat en tant q ue "fait primaire": reflexions sur la
porteed principe d'effectivite“, in: M. Cohen (ed.), *სეცესია: საერთაშორისო
სამართლის პერსპექტივები*, 2006, 138 და შემდგომ (149).

²⁶ კრისტაკისი, იხ. ზემოთ, 153, ასევე აღნიშნულია, რომ ეფექ-
ტურობა ეწინააღმდეგება პრინციპს „*uti possidetis*.“

¹⁹ კროუფორდი, იხ. შენიშვნა 11, 416 და შემდგომ; იგივე მიდგომა
ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების შესახებ იხ. ტ. ფრანკის სტა-
ტიაში „სამართლიანობა საერთაშორისო სამართალსა და დაწესებ-
ულებებში“, 1995, 157 და შემდგომ.

²⁰ კროუფორდი, იხ. შენიშვნა 11, 415 და შემდგომ.

²¹ აღნიშნული კრიტერიუმების ანალიზისათვის იხ.: კროუფორდი,
შენიშვნა 11, 37 და შემდგომ.

აღნიშნული განცხადება ეფექტურად უარყოფს კანონის როლს ტერიტორიული ერთეულის მიერ სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნის შეფასებაში და მთელი პრობლემა ფაქტობრივ ეფექტურობამდე დაჰყავს. ეს მიდგომა საერთაშორისო სამართლებრივი პოზიციის ამსახველად არ უნდა მივიჩნიოთ. თურქეთის ჩრდილოეთ კვიპროსის რესპუბლიკას ეფექტურობა ნამდვილად გააჩნია; იგივე მდგომარეობაა ტაივანში, მანჩუოკოში, ბიაფრასა და ჩრდილოეთ ვიეტნამში, მაგრამ საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, არც ერთი მათგანი არ არის სახელმწიფო, რადგანაც ისინი სახელმწიფოებრიობის სამართლებრივ კრიტერიუმებს ვერ აკმაყოფილებენ. იმის მტკიცება, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა კანონიერია მისი ფაქტობრივი არსებობის ეფექტურობის გამო, სახელმწიფოს საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, მისი შექმნის კრიტერიუმების არასწორად გაგებას ნიშნავს.

ეფექტურობის უდიდესი მნიშვნელობის მტკიცებას კოსოვოს შემთხვევაში კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი კონცეპტუალური არასრულფასოვნება ახასიათებს, რაც განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა გათვალისწინებულია როგორც კონტროლირებული დამოუკიდებლობა, რომლის კონტროლსაც ძირითადად ევროკავშირი იტვირთავს. შეუძლებელია ობიექტურად განისაზღვროს, შეძლებს თუ არა კოსოვო დამოუკიდებლად არსებობას და თუ შეძლებს, რამდენ ხანს გასტანს მისი დამოუკიდებლობა ევროკავშირის/ნატოს კონტროლის გარეშე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეფექტურობა არასოდეს არავის შეუმონღებია. კოსოვოს შემთხვევაში, ეფექტურობა აბსტრაქტული სპეკულირების საგანია, რომელიც ფაქტობრივ რეალობას უპირისპირდება. გარდა ამისა, გაურკვეველია, ეფექტურობა მხოლოდ კონკრეტულ მომენტშია საჭირო თუ სამუდამოდ. ის, რაც დღეს ეფექტურია, შეიძლება ერთ ან ორ წელიწადში არასტაბილური გახდეს სახელმწიფოს დაშლის ან თუნდაც მისი ტერიტორიის სამხედრო გზით დაკავების გამო. რამდენადაც ეფექტურობა თავისი არსით განუსაზღვრელია, თეორიასა და პრაქტიკაში მისი ზუსტი პარამეტრები არ არსებობს. არ არსებობს ასევე სახელმწიფოებრიობაში მისი როლის სამართლებრივი ფორმულირება. ასეთი გაურკვეველობა განაპირობებს იმ ფაქტს, რომ, თუ სახელმწიფოებრიობის საფუძველი არსებობს, მაგალითად, თვითგამორკვევის პრინციპის შემთხვევაში, ეფექტურობის არარსებობას არ შეუძლია სახელმწიფოს ჩამოყალიბება დააბრკოლოს. ასეთი იყო 1960-იან წლებში კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემთხვევა.

თუ ჩავთვლით, რომ ზემოაღნიშნული ზოგადად სახელმწიფოებრიობასა და, შესაბამისად, კოსოვოზეც ვრცელდება, მაშინ გამოდის, რომ ამ ტერიტორიულ ერთეულს ეფექტურობის კრიტერიუმებით სახელმწიფოს კვალიფიკაციას ვერ მივანიჭებთ. კოსოვოს შემთხვევაში ფაქტობრივი ეფექტურობა შეიძლება გულისხმობდეს იმას, რომ სახელმწიფოებრიობის ფაქტობრივი მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ, კოსოვო პოტენციურად შეიძლება სახელმწიფო იყოს სახელმწიფოებრიობისათვის დაწესებული სამართლებრივი მოთხოვნების შესრულების შემთხვევაში. ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფოებრიობის სამართლებრივი ფაქტორების არსებობა „არასახელმწიფოს“ სახელმწიფოდ გარდაქმნის.

პრაქტიკაში არ ყოფილა შემთხვევა, რომ ტერიტორიული ერთეულის სახელმწიფოებრიობა საერთაშორისო საზოგადოებას უბრალო ფაქტობრივი დამოუკიდებლობის საფუძველზე მიეღო. მიდგომა, რომლის თანახმადაც გამოყოფის პროცესის უკიდურეს წარმატებას შესაბამისი ტერიტორიული ერთეულის სახელმწიფოებრიობის დასაბუთება შეუძლია, წინააღმდეგობრივია. სერ ჰერს ლაუტერპახტი ფაქტობრივ წარმატებას არასაკმარისად მიიჩნევდა. იგი თვლიდა, რომ საჭიროა, ძირითადად სახელმწიფომ ფაქტიურად შეწყვიტოს ძალაუფლების აღდგენის მცდელობა²⁷. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თუ ძირითადი სახელმწიფო წინააღმდეგობას არ შეწყვეტს, ეფექტურობის ფაქტორის შედეგი დამოუკიდებლობა არ იქნება. დიდი ხანია ამტკიცებენ, რომ სახელმწიფოების წარმოქმნა ფაქტობრივი პროცესია და კანონის ფარგლებში არ ჯდება, თუმცაღა დღესდღეობით არსებობს ფართო დოქტრინალური აღიარება, რომ სახელმწიფოებრიობა უბრალოდ ფაქტობრივი ფენომენი კი არ არის, არამედ სამართლებრივი კრიტერიუმებით მართული ფენომენია²⁸. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სახელმწიფოებრიობა იმდენად არის სამართლებრივი საკითხი, რამდენადაც ფაქტობრივი. თუ ამოსავალ წერტილად აღნიშნულს მივიჩნევთ, ამა თუ იმ კონკრეტული სახელმწიფოს პოტენციურ ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი მოთხოვნების დადგენა დამოკიდებული იქნება სამართლებრივ კონტექსტზე, რომელშიც სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნაა წამოყენებული. ზოგიერთ შემთხვევაში საკითხი შეიძლება შეთანხმების გზით გადაწყდეს. შესაძლებელია ასავე შედარებით მნიშვნელოვანი სახელმწიფო პოლიტიკის გათვალისწინებაც.

²⁷ ჰ. ლაუტერპახტი, ცნობა საერთაშორისო სამართლის მიერ, 1948, 8.

²⁸ კროუფორდი, იხ. შენიშვნა 11, 96 და შემდგომ.

რომელიმე კონკრეტული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი მოხოვნების დიაპაზონი ფართოა; ეს მოთხოვნები შეიძლება იყოს ჩვეულებრივი საერთაშორისო სამართლის მოთხოვნები, ისევე როგორც აბსოლუტური ნორმების საფუძველზე მიღებული მოთხოვნები (*jus cogens*). კონკრეტული სამართლებრივი მოთხოვნები ასევე სხვადასხვაგვარია იმისდა მიხედვით, რა სახით ითხოვს შესაბამისი ტერიტორიული ერთეული სახელმწიფოებრიობას: თანხმობის საფუძველზე გამოყოფის გზით, ძირითადი სახელმწიფოს დაშლის შედეგად, მშვიდობიანი ან ძალადობრივი საშუალებებით; მოსახლეობის საყოველთაო მხარდაჭერით თუ მის გარეშე; კოლონიალურ კონტექსტში თუ მის ფარგლებს გარეთ. სახელმწიფოებრიობასთან დაკავშირებული სამართლებრივი კრიტერიუმები ისეთ ტერიტორიულ ერთეულებთან მიმართებაში, როგორც კოსოვოა, გულისხმობს ტერიტორიულ ერთეულს, რომელიც სახელმწიფოებრიობას კოლონიალურ კონტექსტს გარეთ ითხოვს, ძირითადი სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე. ასეთი კონტექსტი ამტკიცებს იმას, რომ კოსოვო არ არის ის ტერიტორიული ერთეული, რომელსაც თვითგამორკვევის უფლებამოსილება გააჩნია²⁹.

გამოყოფის პროცესის სამართლებრივად ახსნის არაერთი დოქტრინალური მცდელობა არსებობს. ე.წ. „შინაგანი თეორია“ ითვალისწინებს გამოყოფას როგორც მხოლოდ საშინაო საკითხს და არა როგორც საკითხს, რომლის მართვაც საერთაშორისო სამართალს ექვემდებარება.

ამდენად, აღნიშნულ მოსაზრებას თუ დავეყრდნობით, საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, სეცესია არც კანონიერია და არც უკანონო. მუსგრევი ამტკიცებს, რომ სეცესია შეიძლება ნებადართული იყოს „შიდა თეორიის“ საფუძველზე და ამბობს, რომ ეს არის უბრალოდ პოლიტიკური აქტი, თუმცა მისი საშუალებით ახალი სახელმწიფოს წარმოქმნა აუცილებლად გამოიღებს შედეგს საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში. თუმცა სეცესია კვლავაც საშინაო საკითხად და საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში, იურიდიული თვალსაზრისით, ნეიტრალურ აქტად რჩება³⁰.

არსებობს დოქტრინალური არგუმენტი, რომ გამოყოფა საერთაშორისო სამართლის ნორმებით არ რეგულირდება, როგორც ამას თეოდორ კრისტიაკის აღნიშნავდა პროსპერ ველიზე დაყრდნობით³¹. ფრანკი აცხადებს, რომ საერთაშორისო სამარ-

თალი სეცესიას არც მხარს უჭერს და არც ეწინააღმდეგება. მისი აზრით, საერთაშორისო სამართალი სეცესიის ზოგად უფლებას არ აღიარებს. თუმცა მოგვიანებით იგი წერდა, რომ საერთაშორისო სამართალი აღნიშნულ უფლებას არ კრძალავს. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ფრანკი გამოყოფის უფლების საყოველთაო მიღების საკითხს თავიდან იცილებს, თუმცა მაინც აღიარებს ძირითადი სახელმწიფოსგან ტერიტორიული ერთეულის თანხმობის გარეშე გამოყოფის შესაძლებლობას³².

საერთოდ, საერთაშორისო სამართალი აღიარებს, რომ გარკვეული ღონისძიებები და პრეროგატივები ძირითადად სახელმწიფოს შიდა სამართლისა და იურისდიქციის საკითხებია. *Nottebohm*-ის შემთხვევაში საერთაშორისო სასამართლომ გადაწყვიტა, რომ მოქალაქეობის უფლების მინიჭება სახელმწიფოს შიდა იურისდიქციის საკითხი იყო. „ანგლო-ნორვეგიული მეთევზეობის“ საქმესთან დაკავშირებით კი სასამართლომ მსგავსი გადაწყვეტილება მიიღო ტერიტორიული წყლების საზღვრების დანესების შესახებ³³. ორივე შემთხვევაში, სასამართლო განიხილავდა „საშინაო“ წარმომავლობის ღონისძიებებს, რომელმაც შეიძლება გავლენა მოახდინოს სხვა სახელმწიფოების იურისდიქციასა და კომპეტენციაზე. ამდენად, ორივე შემთხვევაში სასამართლომ განაცხადა, რომ აღნიშნული „საშინაო“ წარმომავლობის ღონისძიებების კანონიერება საერთაშორისო სამართლის ნორმებით განისაზღვრება. ეს ყველაფერი კონცეპტუალურად სწორია, რადგან საშინაო შეიძლება იყოს მხოლოდ ისეთი ღონისძიებები და პროცესები, რომლებიც გავლენას არ ახდენენ სახელმწიფოს საერთაშორისო სამართლებრივ ურთიერთობებზე. ტერიტორიის გამოყოფა ძირითადი სახელმწიფოსგან, რა თქმა უნდა, გავლენას ახდენს არა მარტო ძირითადი სახელმწიფოს ტერიტორიულ სუვერენიტეტზე, არამედ სხვა სახელმწიფოებთან მის სამართლებრივ ურთიერთობებზეც. ამრიგად, ტერიტორიის გამოყოფა არ შეიძლება იყოს საშინაო აქტი, რომელიც საერთაშორისო სამართლის ნორმებით არ რეგულირდება.

იგივე ეხება გამოყოფის „შინაგან თეორიასაც“, რომელიც არსებითად იმეორებს თეზისს, რომელიც ეფექტურობა უპირველესად მიჩნეულია ფაქტად ან პოლიტიკურ საკითხად, რომელიც საერთაშორისო სამართლის ნორმებით არ იმართება. კონცეპტუალური თვალსაზრისით, ეს იგივეა, რომ

²⁹ ფრანკი, იხ. შენიშვნა 18, 159 და შემდგომ.

³⁰ თევზჭერის საქმე. გაერთიანებული სამეფო ნორვეგიის წინააღმდეგ, საერთაშორისო სასამართლოს ანგარიშები 1951, 116 და შემდგომ. (132); *Nottebohm* საქმე, საერთაშორისო სასამართლოს ანგარიშები 1855, 4 და ა.შ. (22).

²⁹ დანვრელებითი ინფორმაცია იხილეთ გაეროს გენერალური ასამბლეის შესაბამის რეზოლუციებში, ქვემოთ.

³⁰ მუსგრევი, იხ. შენიშვნა 11, 192 და შემდგომ, 209 და შემდგომ.

³¹ კრისტიაკისი, იხ. შენიშვნა 24, 155 და შემდგომ.

გამოყოფა აღვწეროთ როგორც საკითხი, რომელიც საერთაშორისო სამართლის ფარგლებს გარეთ განიხილება ფაქტობრივი ანალიზის, პოლიტიკური არგუმენტის ან სახელმწიფოს შიდა იურისდიქციის საფუძველზე. პრაქტიკაში ყველა აღნიშნული ფაქტორი მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. ამავე დროს, გამოყოფის ასეთი თეორიული ან კონცეპტუალური კვალიფიკაციის და მიუხედავად, მისი შედეგები მაინც სახეზე იქნება და მისი კანონიერება მაინც საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში შეფასდება. თუ შესაძლებელია, რომ გამოყოფის კანონიერება საერთაშორისო დონეზე შეფასდეს, ყველა თეორიული ასპექტი ლოგიკურობას მოკლებული და კონცეპტუალურად დაუსაბუთებელი ხდება. სეცესიის ამა თუ იმ კონკრეტული შემთხვევის კანონიერებაზე რეალური პასუხის მიღება შესაძლებელია არა სხვადასხვა თეორიის გადასინჯვით, არამედ საერთაშორისო საზოგადოებისათვის მისაღები საერთაშორისო სამართლებრივი პოზიციის შეფასების საფუძველზე.

თეზისი, რომლის მიხედვითაც სეცესია საერთაშორისო სამართლის ნორმებით არ რეგულირდება, ეწინააღმდეგება სამართლებრივი რეგულირების ეფექტურობის თეზისს, როგორც ეს სერჰერშ ლაუტერპახტის ძირითად ნაშრომშია აღნიშნული. ამ თეზისის მიხედვით, თუ საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში რაიმე მნიშვნელოვანი მოხდება, ყოველთვის არსებობს ასეთი შემთხვევის რეგულირების შესაბამისი საერთაშორისო ნორმა. მოცემულ კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებული სპეციალური წესები რომც არ არსებობდეს, შესაძლებელია უფრო ზოგადი სამართლებრივი რეგულირების წესების ეფექტურად გამოყენება³⁴. სერჰერშ ლაუტერპახტი ამტკიცებდა, რომ საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში არსებული არც ერთი საკითხი საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულირების ფარგლებს არ სცდება და რომ სამართლებრივ რეგულირებაში ხარვეზები არ არსებობს. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, სეცესიის საერთაშორისო სამართლის ნორმებით რეგულირება არსებითად იგულისხმება თეზისში, რომლის თანახმადაც, სახელმწიფოების შექმნა არა მარტო ფაქტია, არამედ სამართლის საკითხიც. რამდენადაც გამოყოფა სახელმწიფოების შექმნის მეთოდია, იგი საერთაშორისო სამართლის ნორმებით იმართება. ფრანკის მტკიცება იმის შესახებ, რომ სეცესია რეგულირებას საერთოდ არ ექვემდებარება და რომ იგი საერთაშორისო სამართლის მიერ არც ნებადართულია და არც აკრძალული,

არაზუსტია, რადგანაც სეცესიის კანონიერება არ შეიძლება იმის მიხედვით განვსაჯოთ არსებობს თუ არა მისი დაშვების თუ არდაშვების სპეციალური წესი.

რამდენადაც საქმე ტერიტორიულ მთლიანობას ეხება, საერთაშორისო სამართლის ნორმებით, რა თქმა უნდა, დაუშვებელია ტერიტორიული ერთეულის ძირითადი სახელმწიფოსგან გამოყოფა თანხმობის გარეშე. ასეთი მიდგომა თავიდან აგვაცილებს სისტემატურ არალოგიკურობას, რომლის თანახმადაც, საერთაშორისო სამართლის ნორმებით გარანტირებული უნდა იყოს ტერიტორიული მთლიანობა, მაგრამ ამავე დროს არ უნდა იკრძალებოდეს ტერიტორიული ერთეულის გამოყოფა.

ტერიტორიული ერთეულის გამოყოფის კანონიერების სასარგებლოდ ჩამოყალიბებული დოქტრინა ზოგჯერ შევიწროების (ან სამართლებრივი დაცვის) თეორიას ემყარება. შევიწროების თეორიასთან დაკავშირებული პრობლემა ის გახლავთ, რომ მკაფიოდ არ არის განსაზღვრული, თუ რას გულისხმობს შევიწროება³⁵. შევიწროების თეორიას ინდივიდუალური სამართლებრივი ღირებულება არ გააჩნია. იგი შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც გამოხატავს სამართლებრივ პოზიციას და გათვალისწინებულია გაეროს გენერალური ასამბლეის 1970 წლის 24 ოქტომბრის 2625-ე რეზოლუციაში (XXV) - ე.წ. მეგობრული ურთიერთობის დეკლარაციაში და 1993 წლის ვენის დეკლარაციასა და სამოქმედო პროგრამაში, რომელიც მიღებულ იქნა ადამანის უფლებების თაობაზე გამართულ მსოფლიო კონფერენციაზე. ე.წ. „სამართლებრივი დაცვით განპირობებული გამოყოფა“ შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს მხოლოდ 1970 წლის მეგობრული ურთიერთობის დეკლარაციაში მითითებულ პირობებში. აღნიშნული დეკლარაციის თანახმად, სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობა კვალიფიცირებულია იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფოს გააჩნია მთავრობა, რომელიც თანაბრად წარმოადგენს მთელ მოსახლეობას. მეგობრული ურთიერთობის დეკლარაცია სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის სხვა ფაქტორებს არ განიხილავს. დოკუმენტში მკაფიოდ არის აღნიშნული, რომ მისი არც ერთი ნაწილი არ გულისხმობს

„ისეთი მოქმედების სტიმულირებას ან მხარდაჭერას, რომელიც განაპირობებს ტერიტორიული მთლიანობის ან სუვერენული და დამოუკიდებელი სახელმწიფოების პოლიტიკური ერთიანობის სრულ ან ნაწილობრივ დარღვევას ან შემცირებას; იგულისხმება ისეთი სახელმწიფოები, რომლებიც

³⁴ ჰ. ლაუტერპახტი, „სამართლის ფუნქცია საერთაშორისო საზოგადოებაში,“ 1933, 77.

³⁵ მუსგრევი, იხ. შენიშვნა 11, 191 და შემდგომ.

ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის და თვითგამორკვევის პრინციპის შესაბამისად მოქმედებენ, როგორც ეს ზემოთ იყო აღწერილი და რომლებსაც გააჩნიათ მთავრობა, რომელიც სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე მცხოვრებ მოსახლეობას წარმოადგენს მიუხედავად რასისა, რწმენისა ან ფერისა.“

მიუხედავად იმისა, რომ მხარს უჭერს ხალხთა თვითგამორკვევის უფლებას, 1993 წლის ვენის დეკლარაცია ხაზს უსვამს, რომ:

„გაეროს წესდების მიხედვით, სახელმწიფოთა შორის მეგობრულ ურთიერთობებთან და თანამშრომლობასთან დაკავშირებული საერთაშორისო სამართლის პრინციპების დეკლარაციის შესაბამისად, დოკუმენტი ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს იგი უზრუნველყოფს ისეთი მოქმედების სტიმულირებას ან მხარდაჭერას, რომელიც განაპირობებს ტერიტორიული მთლიანობის ან სუვერენული და დამოუკიდებელი სახელმწიფოების პოლიტიკური ერთიანობის სრულ ან ნაწილობრივ დარღვევას ან შემცირებას. იგულისხმება ისეთი სახელმწიფოები, რომლებიც ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის და თვითგამორკვევის პრინციპის შესაბამისად მოქმედებენ, როგორც ეს ზემოთ იყო აღწერილი და რომლებსაც გააჩნია მთავრობა, რომელიც სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე მცხოვრებ მოსახლეობას წარმოადგენს ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე“³⁶.

აღნიშნული დეკლარაციები სავალდებულო არ არის, მაგრამ A/RES/2625 რეზოლუცია ნამდვილად გამოხატავს საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის პრინციპებს³⁷. გარდა ამისა, ჩვეულებითი სამართლის სტატუსის გარეშეც აშკარაა, რომ, თუ მთელი საერთაშორისო საზოგადოება გარკვეულ დამოკიდებულებას - ამ შემთხვევაში ტერიტორიული ერთეულის გამოყოფის საწინააღმდეგო მიდგომას ჩამოაყალიბებს არასავალდებულო დეკლარაციის სახით, ეს სრულიად საკმარისია იმის გასაგებად, რომ საერთაშორისო სამართალში არ შეიძლება ამ დამოკიდებულების საწინააღმდეგო სამართლებრივი რეგულირება არსებობდეს. თუმცა აღნიშნული ფაქტი თავისთავად საკმარისი არ არის შესაბამისი მიდგომისათვის ნორმატიული სტატუსის მისანიჭებლად. გენერალური ასამბლეის რეზოლუციაში გამოხატული მიდგომა, რომელიც სახელმწიფოთა აბსოლუტური უმრავლესობის მხარდაჭერას ითვალისწინებს, უნდა განვიხილოთ

როგორც საერთაშორისო საზოგადოების ძირეული პოლიტიკის გამოხატულება. შედეგად ვასკვნით, რომ, რამდენადაც პირდაპირი საწინააღმდეგო მტკიცებულებები არ არსებობს, საერთაშორისო სამართალი საწინააღმდეგო სამართლებრივ რეგულირებას არ მოიცავს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არასავალდებულო რეზოლუციის ნორმატიული ძალის უარყოფის შემთხვევაშიც კი, თუ დანამდვილებით არ დამტკიცდება, რომ საერთაშორისო სამართალში მისაღებია ისეთი ტერიტორიული ერთეულების გამოყოფის უფლება, როგორც კოსოვო, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ საერთაშორისო სამართლის ნორმებით, გამოყოფის უფლება აღიარებული არ არის.

ამ ფონზე, ნამდვილად სწორად არის აღნიშნული, რომ ტერიტორიული ერთეულის ცალმხრივი გამოყოფა ტერიტორიული მთლიანობის ანტითეზაა. ეთნიკური თვითგამორკვევა სახელმწიფოთა სამუდამო არსებობისათვის საფრთხეს წარმოადგენს და, ამდენად, უარყოფილია საერთაშორისო საზოგადოების მიერ³⁸. თუ სახელმწიფოთა ტერიტორიული მთლიანობა რაიმეს ნიშნავს, მისი გამოყოფა მხოლოდ ძირითადი სახელმწიფოს ნებართვით უნდა იყოს დასაშვები.

აშშ-ის მთავრობამ კოსოვოს ზოგიერთი „განსაკუთრებული გარემოება განსაზღვრა როგორც „უპრეცედენტო“ ხასიათის გარემოება, რომელიც კოსოვოს „განსაკუთრებულ შემთხვევად“ განხილვას განაპირობებს.

- „(1) იუგოსლავიის სახელმწიფო იშვიათი ძალადობრივი ფორმით დაიშალა, რაც საფრთხეს უქმნის საერთაშორისო მშვიდობას და უსაფრთხოებას და გაეროს უშიშროების საბჭოს განმეორებითი ღონისძიებების შესრულებას ავალდებულებს.
- (2) 1993 - 1999 წლებში გაეროს უშიშროების საბჭომ კოსოვოსთან დაკავშირებით შვიდი რეზოლუცია გამოსცა.
- (3) ადმიანის უფლებათა მასიური დარღვევების ფონზე მილოშევიჩის მთავრობამ არაერთხელ დატოვა უყურადღებოდ გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციები, რომლებშიც საბრძოლო მოქმედებების შეჩერებას მოითხოვდა.
- (4) მილოშევიჩის რეჟიმის მოქმედებები კოსოვოში და მთელ რეგიონში ძირს უთხრიდა საერთაშორისო სტაბილურობას და ლტოლვილთა მასობრივ არეულობას უწყობდა ხელს.
- (5) 1999 წელს ნატოს 19-მა მოკავშირემ შეთანხმებას მიაღწია ერთობლივი მოქმედების და კოსოვოდან მილოშევიჩის პოლიციისა და სამხედრო ძალების მოცილების შესახებ.

³⁶ ვენის დეკლარაცია და მოქმედების პროგრამა, 1993 წლის 12 ივლისი, დოკ. A/CONF.157/23, მ2-2 აბზაცი.

³⁷ იხ. სამხედრო და ნახევრად სამხედრო საქმიანობა ნიკარაგუაში და ნიკარაგუას წინააღმდეგ, საერთაშორისო სასამართლოს ანგარიშები, 1986, 14 და შემდგომ (100-101).

³⁸ მუსგრევი, იხ. შენიშვნა 11, 181 და შემდგომ.

(6) კოსოვოს მართავს გაერო, გაეროს უშიშროების საბჭოს 1244-ე რეზოლუციის საფუძველზე, რომელიც მილოშევიჩის ქმედებებთან დაკავშირებით ერთსულოვნად (ჩინეთმა თავი შეიკავა) იქნა მიღებული 1999 წლის 10 ივნისს. გაეროს უშიშროების საბჭოს 1244-ე რეზოლუცია ითვალისწინებს შემდეგს: სერბეთის მიერ კოსოვოს მართვაზე უარის თქმა; გაეროს დროებითი ადმინისტრაციის შექმნა; ადგილობრივი თვითმმართველობის ჩამოყალიბება და გაეროს მიერ მართული პოლიტიკური პროცესის გათვალისწინება კოსოვოს მომავალი სტატუსის განსაზღვრის დროს³⁹.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ სახელმწიფოებრიობის თვითყოფადობის სასარგებლოდ სამართლებრივი არგუმენტები არაერთმა მხარემ, მათ შორის აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტმაც წამოაყენა, კარგი იქნება, აღნიშნული მტკიცებულებების ღირებულებას თუ განვიხილავთ. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ აღნიშნული ექვსივე გარემოება და ფაქტორი ფაქტობრივად სწორია, არც ერთი მათგანი არ ეხება კოსოვოს ტერიტორიულ სტატუსს. უფრო კონკრეტულად კი: იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის ხუთ რესპუბლიკად დაშლის შემდეგ, რომელთაგან ერთ-ერთი იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკა იყო, შეიქმნა ვითარება, რომელშიც აღნიშნული რესპუბლიკების საზღვრები ხელუხლებლად და უცვლელად ითვლებოდა, რამდენადაც ეს საკითხი *"uti possidetis juri"*-ის პრინციპით იმართებოდა. ყოფილი იუგოსლავიის საკითხებთან დაკავშირებით შექმნილმა საარბიტრაჟო კომისიამ აშკარად დაუჭირა მხარი ხუთი რესპუბლიკის, მათ შორის იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის საზღვრების ხელშეუხებლობას.

კოსოვოს დამოუკიდებლობის საკითხი 1993 წლიდან 1999 წლამდე მიღებულ უშიშროების საბჭოს არც ერთ რეზოლუციაში არ ყოფილა წამოწეული, არც იუგოსლავიისა და სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის შესახებ გამოთქმულა მოსაზრება.

არ არსებობს საერთაშორისო სამართლის წესი ან პრინციპი, რომელიც მოითხოვს ან დასაშვებად მიიჩნევს ისეთი რეგიონის გამოყოფას, რომლის მოსახლეობის წინააღმდეგაც ადამიანის უფლებათა სერიოზული დარღვევები ხორციელდება. არაფერი იცვლება იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ადამიანის უფლებათა სერიოზულ და მასიურ დარღვევას ლტოლვილთა მასობრივი არეულობა მოჰყვება შედეგად.

³⁹ აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტი, „რატომ არის კოსოვო განსხვავებული,“ იხ. მისამართზე www.state.gov.

როგორც შესაბამისი მხარეები ირწმუნებიან, ნატოს მიერ ძალის გამოყენება არასოდეს ყოფილა მიმართული იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის წინააღმდეგ, იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის ტერიტორიული მთლიანობის რღვევისაკენ ან ტერიტორიული დასახლების მიღწევისაკენ. უნდა გავიხსენოთ, რომ რეზოლუცია 1244-ის მიღების დროს და დოკუმენტის მიღებამდე გამართული დისკუსიის პროცესში მოთხოვნა, რომელიც კოსოვოს მოსახლეობის მიერ კოსოვოს სტატუსის სამ წელიწადში, რეფერენდუმის საფუძველზე განსაზღვრას ითვალისწინებდა, ჩავარდა.

რეზოლუცია 1244-ის პროექტი, რომელიც კოსოვოს დამოუკიდებლობის მხარდასაჭერად შეიქმნა, არაზუსტი და წინააღმდეგობრივია. აღნიშნულ რეზოლუციაში უარყოფილია სერბების დროებითი ყოფნა კოსოვოში და როგორც სახელმწიფოების, ისე გაეროსგან იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის ტერიტორიულ მთლიანობას მოითხოვს. უფრო მეტიც, რეზოლუცია ითვალისწინებს, რომ იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის და *a fortiori* სერბეთის ჯარებმა უნდა დაიცვან კოსოვოს პროვინციის გარე საზღვარი.

ყოველივე ზემოთქმული იმაზე მეტყველებს, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობის მომხრეებს, არც ერთ ეტაპზე არ გამოუხატავთ თანმიმდევრული და კარგად დასაბუთებული პოზიცია იმის თაობაზე, თუ რატომ აქვს კოსოვოს უფლება, იყოს დამოუკიდებელი. სახელმწიფო დეპარტამენტის არგუმენტებთან დაკავშირებული პრობლემა ის გახლავთ, რომ არგუმენტები ჩვეულებრივი მსჯელობით არის შთაგონებული და მიზნად არ ისახავს მტკიცებულებების წარმოდგენას მათი საერთაშორისო სამართლის ფარგლებში დასაბუთების მიზნით.

უნდა გავითვალისწინოთ კოსოვოს მიერ სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნისადმი საერთაშორისო საზოგადოების დამოკიდებულება 1999 წლიდან ნატოს ინტერვენციის და რეზოლუცია 1244-ის მიღების შემდეგ. რეზოლუციაში კვლავაც გამოხატული იყო მხარდაჭერა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის ტერიტორიული მთლიანობისადმი. იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერალური რესპუბლიკის და შემდგომში იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დაშლის შემდეგ, არავინ უჭერდა მხარს კოსოვოსთვის დამოუკიდებელი სახელმწიფოს სტატუსის მიღების უფლების მინიჭებას, 1999 წელს იუგოსლავიის ფედერალურ რესპუბლიკაზე ნატოს თავდასხმიდან აპთიაზარის გეგმამდე გასული პერიოდის განმავლობაში სახელმწიფოების ან გაეროს პრაქტიკაში არაფერი მომხდარა ისეთი, რაც გამომაჟღავნებდა იუგოს-

ლავიის ფედერალური რესპუბლიკის და შემდგომში სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის რღვევისკენ მიმართულ დამოკიდებულებას. გაეროს მისიას კოსოვოში იგივე მოსაზრება გააჩნდა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის და სერბეთის მიერ ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნების შესახებ⁴⁰. მოგვიანებით, 2007 წლის 21 ნოემბერს მიღებული რეზოლუციით 1785 (2007) გაეროს საბჭომ „დადასტურა თავისი მხარდაჭერა ყოფილ იუგოსლავიაში კონფლიქტების პოლიტიკური გზით მოგვარების, ყველა სახელმწიფოს მიერ საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ საზღვრებში სუვერენიტეტის და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისადმი.“ აპთიაზარის გეგმაშიც კი, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, შეერთებული შტატები და კოსოვოს დამოუკიდებლობის სხვა მხარდამჭერები, მათ შორის სერბეთის პარლამენტი პრიშტინაში⁴¹, მიიჩნევდნენ, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა რეკომენდებული იყო რეზოლუცია 1244-ის გადახედვის გზით. ამდენად, კოსოვოში დამოუკიდებლობის ცალმხრივ გამოცხადებამდე არ არსებობდა ნორმატიული დოკუმენტი, ინსტიტუციური წინადადებაც კი, რომელშიც გათვალისწინებული იქნებოდა კოსოვოს დამოუკიდებლობა 1244-ე რეზოლუციის გადახედვის გარეშე. დოქტრინალური თვალსაზრისით, ყოველთვის ხაზგასმით აღინიშნებოდა, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა და გამოყოფა კანონიერად ან დასაშვებად არ ითვლებოდა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დაშლის შემდეგ. კოსოვო გამოყოფის წარუმატებელი მცდელობის მაგალითად არის დასახელებული⁴².

უშიშროების საბჭოსათვის აპთიაზარის გეგმის წარდგენის შემდეგ, როგორც დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე, ისე მის შემდგომ, სახელმწიფოთა მოსაზრებები ორად გაიყო. შეერთებული შტატები მიიჩნევდა, რომ აპთიაზარის გეგმა კოსოვოს დამოუკიდებლობის საფუძველი უნდა ყოფილიყო⁴³.

⁴⁰ კოსოვოში გაეროს მისიის და იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის საერთო დოკუმენტი, მიღებული ბელგრადში 2001 წლის 5 ნოემბერს „გაეროს უშიშროების საბჭოს 1244 რეზოლუციაში და დროებითი თვითმმართველობის კონსტიტუციური ჩარჩოს ფარგლებში ჩამოყალიბებული პრინციპების საფუძველზე. ხელს უწყობს კოსოვოელი სერბების და კოსოვოს სხვა საზოგადოებების უფლებებისა და ინტერესების დაცვას, მათ შორის იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის სუვერენიტეტსა და ტერიტორიულ მთლიანობას.“ გარდა ამისა, დოკუმენტი „კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, რომ კოსოვოს მომავალ სტატუსთან დაკავშირებული პოზიცია გაეროს უშიშროების საბჭოს 1244 რეზოლუციაში განსაზღვრულ მდგომარეობას ინარჩუნებს და მისი შეცვლა შეუძლებელია თვითმმართველობის დროებითი ინსტიტუტების მიერ გატარებული ღონისძიებების საშუალებით.“

⁴¹ კოსოვოს დამოუკიდებლობის ცალმხრივ გამოცხადების შესახებ იხ. ტექსტი მისამართზე <news.bbc.co.uk>, 2008 წლის 19 თებერვალი.

⁴² კროუფორდი, იხ. შენიშვნა 11, 400. 407 და შემდგომ.

⁴³ სახელმწიფო დეპარტამენტის დოკუმენტი „კოსოვოს საბოლოო სტატუსი: სტაბილურობისა და კეთილდღეობის მთავარი გასაღები ბალკანეთში;“ შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.state.gov>.

რუსეთის განცხადების მიხედვით კი, კოსოვოში დამოუკიდებლობის გამოცხადებით ირღვეოდა

„სერბეთის რესპუბლიკის სუვერენიტეტი, გაეროს წესდება, გაეროს უშიშროების საბჭოს 1244-ე რეზოლუცია, ჰელსინკის საბოლოო აქტის პრინციპები, კოსოვოს კონსტიტუციური ჩარჩო და მაღალი დონის საკონტაქტო ჯგუფის შეთანხმება.“

რუსეთი აცხადებდა, რომ იგი „სრულად უჭერს მხარს სერბეთის ხელმძღვანელობის რეაქციას კოსოვოში მიმდინარე მოვლენებზე და მის სამართლიან მოთხოვნებს ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასთან დაკავშირებით.“

მოსალოდნელი იყო, რომ „გაეროს მისია კოსოვოში და ნატოს მიერ მართული კოსოვოს ძალები დაუყოვნებლივ იმოქმედებდნენ უშიშროების საბჭოს მიერ მინიჭებული მანდატების განსახორციელებლად, მათ შორის პრიშტინას თვითმმართველი ინსტიტუტების გადანყვეტილების გასაუქმებლად და მათ წინააღმდეგ მკაცრი ადმინისტრაციული ღონისძიებების მისაღებად“⁴⁴.

ფაქტი, რომ უშიშროების საბჭომ არანაირ ღონისძიებას არ მიმართა კოსოვოს დამოუკიდებლობის გასაუქმებლად, არ ნიშნავს იმას, რომ იგი მხარს უჭერს კოსოვოს დამოუკიდებლობას. ნამიბიის საკონსულტაციო დასკვნაში, საერთაშორისო სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა შემდეგი: „ის ფაქტი, რომ საერთაშორისო ორგანოს კონკრეტული წინადადება არ მიუღია, აუცილებლად იმას არ ნიშნავს, რომ იგი ამ წინადადების წინააღმდეგია.“⁴⁵

არსებობს ასევე გამოყოფის კანონიერებაზე რაციონალურობის არგუმენტებით მსჯელობის ტენდენციაც. მაგალითად, არსებობს მოსაზრება, რომ საერთაშორისო საზოგადოება გამოყოფის კანონიერებას აღიარებს იმ შემთხვევაში, თუ მას სხვა ალტერნატივა არ აქვს, როგორც ეს კოსოვოს შემთხვევაში იყო⁴⁶. თუმცაღა რაციონალურობის კრიტერიუმები თავისი არსით სუბიექტურია და ამ კრიტერიუმებით შეუძლებელია კანონიერების განსაზღვრა ისე, რომ იგი ყველა დაინტერესებული მხარისათვის მისაღები იყოს. საერთაშორისო სამართლის ნორმებით, შესაძლებელია გამოყოფის დამტკიცება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სა-

2008 წლის 23 ივნისი.

⁴⁴ რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის განცხადება კოსოვოს შესახებ, 2008 წლის 17 თებერვალი; შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.mid.ru> (ინგლისურად).

⁴⁵ უშიშროების საბჭოს 276-ე რეზოლუციის (1970) მიუხედავად ნამიბიაში (სამხრეთ დასავლეთ აფრიკა) სამხრეთ აფრიკის მუდმივი არსებობის სამართლებრივი შედეგები სახელმწიფოებისათვის, საერთაშორისო სასამართლოს ანგარიშები 1971, 16 და შემდგომ (36, პარაგრაფი 69).

⁴⁶ ქ. ბორგენი, „კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება: თვითგამორკვევა, გამოყოფა და აღიარება“, ASIL Insight, 2008 წლის 29 თებერვალი, შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე <www.asil.org>.

მართლებრივი კრიტერიუმები დაკმაყოფილებულია და არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ერთ-ერთი მხარის აზრით სხვა ალტერნატივა არ არსებობს.

გარდა ამისა, ალტერნატივების არსებობის საკითხი შეიძლება სადავო იყოს. როგორც სერბიამ, ისე სხვა რამდენიმე სახელმწიფომ დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადებამდე მკაფიოდ განაცხადეს, რომ მოლაპარაკებების შესაძლებლობა ამონაშრული არ იყო და ჯერ კიდევ შეიძლებოდა შეთანხმება კოსოვოს საკითხთან დაკავშირებით. მიზეზი, რის გამოც შეთანხმება არ მოხდა დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადებამდე, არანაირ კავშირში არ არის რეალურ მდგომარეობასთან ან გამოსავლის პოვნის სირთულესთან. იგი უფრო კოსოვოს ალბანური ხელმძღვანელობის და დამოუკიდებლობის მიღების მომხრე დასავლური ქვეყნების არაკომპრომისული პოზიციას. როგორც კოსოვოს ალბანელ ხელმძღვანელთა, ისე დასავლეთის პოლიტიკურ ლიდერთა მიერ გაკეთებული განცხადებები ადრეული ეტაპებიდანვე მტკიცე პოზიციას გამოხატავდა კოსოვოს დამოუკიდებლობის გარდაუვალობასთან დაკავშირებით⁴⁷. ამდენად, გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ კოსოვოს ალბანურმა ხელმძღვანელობამ ვერ მოახერხა სერბეთთან რეალური მოლაპარაკებების დაწყება და ორმხრივად მისაღები გამოსავლის პოვნა. მოლაპარაკებების შედეგების პროგნოზირებამ მოლაპარაკებებს რეალური საფუძველი გამოაცალა. ამდენად, უსაფუძვლოა იმის მტკიცება, რომ დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადების არანაირი ალტერნატივა არ არსებობდა. უფრო სწორი იქნებოდა იმის აღიარება, რომ არსებული ალტერნატივები შეგნებულად გამოირიცხა მოლაპარაკებების ერთი მხარის მიერ სასურველი შედეგების პროგნოზირების გზით.

იმის გათვალისწინებით, რომ კოსოვოს სახელმწიფოებრიობა შესაბამის საერთაშორისო სამართლის კრიტერიუმებს არ ემყარება, მისი სტატუსი და მდგომარეობა დე ფაქტო რეჟიმებთან დაკავშირებული სტანდარტების მიხედვით უნდა განვიხილოთ. დე ფაქტო რეჟიმი შეგვიძლია განვსაზღვროთ როგორც სახელმწიფოს მსგავსი ორგანო, რომელიც სახელმწიფოს ფაქტობრივი ეფექტურობის კრიტერიუმებს აკმაყოფილებს, მაგრამ არ ჯდება სამართლებრივი მოთხოვნების ზღვრებში.

საერთაშორისო სამართალში დე ფაქტო რეჟიმების კვლევა ისეთი ინტენსიური არ არის, თავად ეს ფენომენი კი ძალიან ხშირად გვხვდება საერთაშო-

რისო სამართლის სისტემაში. ასე რომ, ფრაუვაინის მიერ აღნიშნული თემის ინოვაციური კვლევის შემდეგ ამ საკითხზე ბევრი აღარაფერი თქმულა. ფროვაინმა დე ფაქტო რეჟიმი განსაზღვრა როგორც ტერიტორიული ერთეული, რომელიც ძირითადი სახელმწიფოსგან გამოყოფას ცდილობს და ფაქტობრივი თვალსაზრისით აღწევს კიდევ ამას, მაგრამ ვერ პოვებს საერთაშორისო აღიარებას. დე ფაქტო რეჟიმის სამართლებრივი ანალიზის ძირითადი საკითხია აქცენტის გაკეთება ურთიერთობაზე, რომელიც აღნიშნულ რეჟიმსა და იმ სახელმწიფოებს შორის არსებობს, რომლებიც არ აღიარებენ მას, როგორც სახელმწიფოს⁴⁸.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ კოსოვოს სერბი მოსახლეობა პროვინციის დამოუკიდებლობის წინააღმდეგია, შეიძლება არსებობდეს კოსოვოსგან სერბებით დასახლებული ტერიტორიების გამოყოფის შესაძლებლობაც. სადავოა საკითხი, შეუძლია თუ არა კოსოვოს სერბებით დასახლებულ ტერიტორიებს კოსოვოსგან გამოყოფა. ის აზრი, რომ ტერიტორიას კოსოვოსგან გამოყოფა შეუძლია, ემყარება მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც, კოსოვო დამოუკიდებელი სახელმწიფოა საერთაშორისო სამართლის ნორმებით. ბოლო დროს კოსოვოს დანაწევრების აზრი პოლიტიკურ ნრევებშიც გაჩნდა, თუმცა ეს აზრი საკითხთან დაკავშირებით არსებულ საერთაშორისო სამართლებრივ პოზიციასთან შესაბამისობაში არ მოდის.

რეალურად უფრო მნიშვნელოვანია კითხვა - შეუძლიათ თუ არა კოსოვოს სერბებით დასახლებულ ტერიტორიებს არსებობა სერბეთის მმართველობის ქვეშ განაგრძონ? ამ კითხვაზე პასუხი დადებითია, რაც იმას ნიშნავს, რომ კოსოვოს დანაწევრების საფრთხე არ ემუქრება, თუ იგი სერბეთისგან აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თანხმობას მიიღებს. მეორე მხრივ, იგულისხმება, რომ კოსოვოს გარკვეულ ტერიტორიებზე სერბეთმა შეიძლება ფაქტობრივად გამოიყენოს მმართველობითი ფუნქციები, მაგალითად, ამ ტერიტორიებზე სერბეთის არჩევნების ჩატარების გზით.

IV. კოსოვოში დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება როგორც პრეცედენტი

თუ გავითვალისწინებთ, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობის სამართლებრივი საფუძველი საერთაშორისო სამართლის ნორმებით ვერ დამტკიცდება, ჰიპოთეტურია საკითხი - შეუძლია თუ არა მას პრეცედენტი შექმნას სხვა სეპარატისტული ტე-

⁴⁷ მაგ., საფრანგეთის პრეზიდენტის ნიკოლა სარკოზის განცხადება, 2007 წლის 14 დეკემბერი, შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე www.nytimes.com.

⁴⁸ ი.ა. ფროვაინი, *Das de facto-Regime im Volkerrecht*, 1968, 6-7.

რიტორიული ერთეულებისათვის. ხშირად კეთდება პოლიტიკური განცხადებები, სადაც ხაზგასმულია კოსოვოს შემთხვევის თავისებურება. ამიტომაც, ალბათ მართებულია განვიხილოთ შემდეგი საკითხი: თუ კოსოვოს კანონიერად მიეცა სახელმწიფოებრიობის მიღების უფლება, შეიძლება თუ არა მისი მდგომარეობა უნიკალური იყოს და როგორც პრეცედენტი, გავლენა არ მოახდინოს სხვა მსგავს სიტუაციებზე.

რამდენადაც კოსოვოს დამოუკიდებლობის იურიდიული ძალა მის კანონიერებაზე დამოკიდებული, კოსოვოს მდგომარეობის უნიკალურობის არგუმენტს კონცეპტუალური პრობლემა გააჩნია, რამდენადაც იგი წინააღმდეგობაში მოდის კანონის თანაბრად გამოყენების მოსაზრებასთან. არგუმენტს პრაქტიკული პრობლემაც გააჩნია, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ მას მხოლოდ კოსოვოს დამოუკიდებლობის მომხრეები იზიარებენ.

თუ საერთაშორისო სამართლის ნორმებით კოსოვოს შემთხვევის განსაკუთრებულობა მისაღებად ჩაითვლება, ეს ტერიტორიული ერთეულის გამოყოფის უფლების განსაკუთრებულ გარემოებებში აღიარების, მაგრამ მაინც აღიარების ტოლფასი იქნება. უპირველეს ყოვლისა, ჯერ მტკიცებულებებით უნდა დადასტურდეს, რომ ასეთი უფლება არსებობს, რაც, როგორც ზემოთ ვნახეთ, შეუძლებელია. მაგრამ, ეს შესაძლებელიც რომ იყოს, მისი განსაკუთრებულობის დამტკიცება კიდევ ერთი პრობლემატური საკითხი იქნება იმ თვალსაზრისით, რომ მოითხოვს დამტკიცდეს - რატომ ენიჭება ერთ ტერიტორიულ ერთეულს მნიშვნელოვანი საერთაშორისო კანონიერი უფლება, მეორეს კი - არა. ფრენკის მოსაზრებით, თუ საერთაშორისო სამართლის ნორმებში გამოყოფის უფლება გათვალისწინებულია, საეჭვოა რომ ამ უფლების ექსკლუზიურად მსოფლიოს ერთი ნაწილისთვის მინიჭება სამართლიანი იყოს⁴⁹.

„კოსოვოს მდგომარეობასთან დაკავშირებული ფაქტორების უჩვეულო ერთობლიობა - მათ შორის იუგოსლავიის დაშლის კონტექსტი, ეთნიკური წმენდის ისტორია და კოსოვოს მოქალაქეთა წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულები, გაეროს ადმინისტრაციის ხანგრძლივი პერიოდი მხოლოდ კოსოვოში არსებობდა და, ამდენად, მას განსაკუთრებული შემთხვევის სტატუსს ანიჭებს. კოსოვო არ შეიძლება დღესდღეობით მსოფლიოში არსებული სხვა რომელიმე მდგომარეობის პრეცედენტად ჩავთვალოთ.“⁵⁰

⁴⁹ ფრანკი, იხ. შენიშვნა 18, 160.

⁵⁰ სახელმწიფო მდივნის, კონდოლიზა რაისის განცხადება, „აშშ კოსოვოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარებს“, 2008 წლის 18 თებერვალი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე www.state.gov;

თუმცა ეს საკითხისადმი არსებული ერთადერთი მიდგომა როდია. რუსეთმა აშკარად გამოხატა წინააღმდეგობა შეერთებული შტატების მიერ კოსოვოს განსაკუთრებულ შემთხვევად გამოცხადებასთან დაკავშირებით და იწინასწარმეტყველა, რომ ამას ჯაჭვური რეაქცია მოჰყვებოდა⁵¹.

რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი ეჭვს გამოთქვამდა, რომ

„ამერიკული თეზისი კოსოვოს შემთხვევის უნიკალურობის შესახებ

ნამდვილად მორალურია, რამდენადაც იგი გულისხმობს, რომ ზოგიერთ

ტერიტორიულ ერთეულს შეიძლება მივანიჭოთ სახელმწიფოებრიობა,

ზოგს კი - არა“⁵².

საერთოდ, თავისებურების (*sui generi*) შესახებ განცხადების გაკეთება დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს. ასეთი არგუმენტი დასაშვებია მხოლოდ მატერიალური მტკიცებულებების საფუძველზე, რაც შესაბამისი მდგომარეობის განსაკუთრებულ ხასიათს ამტკიცებს. პრაქტიკულად, მეცნიერთა, იურისკონსულთა ან პოლიტიკოსთა მიერ აღნიშნული ფრაზის გამოყენება ხშირად მოტივირებულია საკუთარი პოზიციის დასასაბუთებლად სხვა საშუალების არარსებობის დროს. სამართლებრივი უსაფრთხოების, გამჭვირვალობისა და პროგნოზირებადობის განხილვა უპირატესად დაწესებული სამართლებრივი კატეგორიების მნიშვნელობის განხილვას მოითხოვს. იგულისხმება კატეგორიები,

იგივე მიდგომა დაადასტურა იტალიის მთავრობამაც, რაც საგარეო საქმეთა მინისტრის, მასიმო დალემას განცხადებამ დაადასტურა, 2008 წლის 18 თებერვალი; გაერთიანებული სამეფოს, საფრანგეთის, გერმანიისა და იტალიის მსგავსი პოზიციები წარმოდგენილია რეინოლდსთან, იხ. შენიშვნა 2; გაერთიანებული სამეფოს საგარეო საქმეთა მდივნის, დევიდ მილიბენდის მსგავსი განცხადება წარმოდგენილია სტატიაში „გაეროში აზრთა სხვადასხვაობაა კოსოვოს საკითხის განხილვასთან დაკავშირებით“, 2008 წლის 18 თებერვალი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე news.bbc.co.uk.

⁵¹ რუსეთის პრეზიდენტის პრესმდივნის მოადგილის განცხადება, 2008 წლის 20 თებერვალი; რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ჯაჭვური რეაქციის გარდაუვალობა იწინასწარმეტყველა. რეინოლდსი, იხ. შენიშვნა 2; მანამდე კი რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა განაცხადა, რომ თუ შერთებულ შტატებს ან გაერთიანებულ სამეფოს სურთ კოსოვოს დამოუკიდებლობა იხილონ და სხვა სეპარატისტულ ტერიტორიულ ერთეულებს უთხრან, რომ ეს მათთვის პრეცედენტს არ ქმნის, ეს უბრალოდ არ გაამართლებს. RIAN-ის ინფორმაცია, 2007 წლის 13 დეკემბერი, იხ. მისამართზე www.rian.ru; პრემიერ-მინისტრის მოადგილე ივანოვი დარწმუნებული იყო, რომ კოსოვო პრეცედენტი იყო და მას ჯაჭვური რეაქცია აუცილებლად მოჰყვებოდა, სხვა სეპარატისტები, რა თქმა უნდა, იკითხავდნენ, რა უპირატესობა ჰქონდა კოსოვოს მათთან შედარებით; 2008 წლის 19 თებერვალი; იხ. მისამართზე www.rian.ru; აგრეთვე იხ. „რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური წარმომადგენლის დაკვირვების შედეგები“, 2008 წლის 20 თებერვალი, საგარეო საქმეთა სამინისტროს ინფორმაცია, იხ. მისამართზე www.mid.ru.

⁵² რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ინფორმაციისა და პრესის დეპარტამენტი, „სახელმწიფო მდივნის, ნიკოლას ბერნსის მიერ კოსოვოსთან დაკავშირებით აშშ-ის შენიშვნების შესახებ დასმულ მედიაკითხვებზე გაკეთებული კომენტარი“, 2008 წლის 24 თებერვალი, იხ. მისამართზე www.mid.ru.

რომლებზეც საერთაშორისო საზოგადოების ნევრი სახელმწიფოები ამყარებენ იმედს.

კოსოვოს შემთხვევის განსაკუთრებულობის არგუმენტი ამ თვალსაზრისით წამოყენებულ ნებისმიერ სხვა არგუმენტზე უფრო არათანმიმდევრული და პრობლემატურია, რადგანაც განსაკუთრებულობის არგუმენტი აუცილებლად გულისხმობს საერთაშორისო სამართლის განსხვავებული სახით გამოყენებას კოსოვოს მიმართ. ეს კი დისკრიმინაციაა იმ ტერიტორიულ ერთეულებს შორის, რომლებიც სახელმწიფოებრიობისკენ მიისწრაფვიან. ამდენად, მოსაზრება კოსოვოს შემთხვევის თავისებურების შესახებ არა მარტო არსებულ მტკიცებულებებს ეწინააღმდეგება, არამედ საერთაშორისო სამართლის არადისკრიმინაციულ გამოყენებასაც.

ასე რომ, საერთაშორისო საზოგადოებაში ვერც სამართლებრივი და ვერც პოლიტიკური თვალსაზრისით ვერ შეთანხმდნენ, კოსოვოს დამოუკიდებლობის კანონიერ შედეგად მიჩნევის შემთხვევაში, იქნება თუ არა კოსოვოს შემთხვევა უნიკალური და შექმნის თუ არა იგი პრეცედენტს. შედეგად, სახელმწიფოთა თითოეულმა ჯგუფმა მომავალში პოლიტიკურ დონეზე ისე უნდა განიხილოს ესა თუ ის საკითხი, როგორც თავად ჩათვლის საჭიროდ და არ უნდა გაითვალისწინოს სახელმწიფოთა სხვა ჯგუფის მოსაზრებები. არ შეიძლება დაეუშვათ, რომ სხვა სახელმწიფოებმა - განსაკუთრებით კი ისეთმა სახელმწიფოებმა, რომლებიც მიზნად ისახავენ კოსოვოს შემთხვევის პრეცედენტად მიჩნევას - სხვა ტერიტორიულ ერთეულებთან დაკავშირებით იგივენაირად იმოქმედონ იმის გამო, რომ არ არსებობს შეთანხმებული საერთო პოზიცია კოსოვოს შემთხვევის უნიკულორობასთან მიმართებაში.

საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით, მიზეზი, რის გამოც არ შეიძლება კოსოვომ პრეცედენტი შექმნას სეპარატისტული რეგიონებისათვის, ის არის, რომ სახელმწიფოებრიობასთან დაკავშირებით მისი მოთხოვნა დამოუკიდებლობის საერთაშორისო დონეზე მოთხოვნასა და გამოცხადებას არ ემყარება. ასე რომ არ იყოს და სამართლებრივი მდგომარეობა სხვა სახელმწიფოსაგან თანხმობის გარეშე გამოყოფილი ტერიტორიის სახელმწიფოებრიობის აღიარების საშუალებას იძლეოდეს, მაშინ ვერ გამოვრიცხავდით, რომ კოსოვო, როგორც პრეცედენტი, გავლენას მოახდენდა სხვა სეპარატისტულ რეგიონებზე. საერთაშორისო სამართლის ნორმებით რომ სახელმწიფოსგან ტერიტორიის ცალმხრივად გამოყოფა დასაშვებად იყოს მიჩნეული, მაშინ ეს შესაძლებელი იქნებოდა

ყველა იმ ტერიტორიული ერთეულისათვის, რომელიც გამოყოფისკენ მიისწრაფვის. თუმცაღა სამართლებრივი არგუმენტის ლოგიკურობა ყოველთვის ნათლად გასაგები არ არის სეპარატისტული ერთეულების ელიტარული წრეებისათვის. მათთვის ფაქტობრივად ყველაზე მნიშვნელოვანია კოსოვო იმართებოდეს როგორც სერბეთისაგან დამოუკიდებელი ერთეული, რომელსაც მხარს უჭერს უამრავი სახელმწიფო და ევროკავშირი. ამრიგად, კოსოვოს „თავისებური ხასიათის“ სტრატეგია შეიძლება ბუმერანგით მოუტრიალდეს მათ, ვინც ეს სტრატეგია შექმნა. იმისდა მიუხედავად, კოსოვო დამოუკიდებლობას მიაღწევს თუ არა საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად, სხვა სეპარატისტული რეგიონები შეიძლება გაერთიანდნენ თავიანთი დე ფაქტო დამოუკიდებლობის შესაცვლელად. ეს კი ნამდვილად არ შედის იმ სახელმწიფოთა ინტერესებში, რომლებიც კოსოვოს დამოუკიდებლობას უჭერენ მხარს. ამკარაა, რომ ისინი, ვინც კოსოვოს საკითხთან დაკავშირებით დიდ ენთუზიაზმს ავლენენ, მხარს არ დაუჭერენ მოვლენების ამგვარ განვითარებას, მაგრამ მოვლენათა მსვლელობის შეცვლას რამდენად შეძლებენ, ეს კიდევ სხვა საკითხია.

აღნიშნული პრობლემის არსი ძალიან კარგად გამოხატა სერბეთის საგარეო მინისტრმა თავის უიმედო, მაგრამ ზუსტ განცხადებაში, რომელიც ევროკავშირის ხელმძღვანელთა მიერ კოსოვოს უნიკალურ შემთხვევად განხილვის საპასუხოდ გააკეთა: „ნუთუ რომელიმე თქვენგანი ნამდვილად ფიქრობს, რომ, თუ იტყვის, კოსოვო განსაკუთრებული შემთხვევააო, ეს ასეც იქნება? ნუთუ გგონიათ, რომ ეს ყველაფერი საერთაშორისო სისტემის სტაბილურობასა და უსაფრთხოებაზე არ იმოქმედებს მხოლოდ იმიტომ, რომ თქვენ ამბობთ ასე“⁵³?

ჯერჯერობით ამ კითხვაზე არავის გაუცია პასუხი. თუ გავითვალისწინებთ, რომ არ არსებობს საერთო მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, თუ რატომ არის კოსოვოს შემთხვევა უნიკალური, რასაც დასავლეთის ქვეყნები მტკიცედ უჭერენ მხარს, უნდა დაისვას კითხვა: რა ფაქტორები და არგუმენტები განაპირობებენ მათ მიერ კოსოვოს შემთხვევის უნიკალურობის მტკიცებას? განსაკუთრებით საინტერესოა რა ფაქტორების საფუძველზე უჭერენ ისინი მხარს კოსოვოს დამოუკიდებლობას, მიუხედავად იმისა, რომ მთელი რიგი სახელმწიფოები ამ დამოუკიდებლობას მკვე-

⁵³ ლ. კუბოსოვა, „სერბეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი აცხადებს, რომ ევროკავშირი სამარცხვინოდ მოქმედებს კოსოვოსთან დაკავშირებით“, 2008 წლის 21 თებერვალი, იხ. მისამართზე www.euobserver.com.

ორად ეწინააღმდეგებიან და არ არსებობს შეთანხმება ამ საკითხზე; რამდენად შეესაბამება მათი მოსაზრება კოსოვოს დამოუკიდებლობის კანონიერების შესახებ საერთაშორისო სამართლის ნორმებს; კოსოვოს დამოუკიდებლობის მხარდამჭერთა პოზიციის ერთ-ერთი მოტივაცია შეიძლება საერთაშორისო სამართლის ევროცენტრისტულ გაგებასთან იყოს დაკავშირებული.

ევროპის საერთაშორისო სამართალი მე-18 და მე-19 საუკუნეში წარმოადგენდა მოსაზრებას, რომელიც გულისხმობდა ევროპის უპირატესობას დანარჩენ მსოფლიოსთან შედარებით. ეს ყოველთვის მიდგომა იყო და არა რეალობა. ამ მოსაზრების მიხედვით, ევროპული/დასავლური მიდგომები ლოგიკურად უფრო უკეთესია საერთაშორისო სამართლის განსაზღვრისა და გამომხატვის თვალსაზრისით, ვიდრე დანარჩენი მსოფლიოს მიდგომები. ამიტომაც ევროპულ/დასავლურ ერებს შეეძლოთ დანარჩენი მსოფლიოსთვის დაენესებინათ საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები, ასევე შეეძლოთ არაევროპული ერები საერთაშორისო სამართლის სფეროში არც კი გაეთვალისწინებინათ⁵⁴. ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში ევროპული საერთაშორისო სამართლის იდეას ბევრი მომხრე ჰყავდა, თუმცა ეს საჯაროდ არავის გამოუხატავს.

რაც შეეხება კოსოვოს, თუ მსოფლიოში მიღწეულ არ იქნა შეთანხმება იმასთან დაკავშირებით, რომ შესაძლებელია სუვერენული სახელმწიფოდან ტერიტორიის გამოყოფა, მისი დამოუკიდებლად გამოცხადება და თუ გარკვეული ქვეყნები მაინც დაჟინებით განაგრძობენ მტკიცებას, რომ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მათი დადებითი პოზიცია საერთაშორისო სამართლის ნორმებს შეესაბამება, მაშინ აშკარა იქნება, რომ მათი მიდგომა გამოხატავს მცდელობასა და ამბიციას - მოახდინონ საერთაშორისო სამართლის საფუძვლების რეორგანიზაცია ან ხელახალი ინტერპრეტაცია, მიუხედავად იმისა, რომ ამ საკითხზე საერთაშორისო საზოგადოებაში ერთიანი მოსაზრება არ არსებობს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ევროპული საერთაშორისო სამართლის იდეოლოგია შეიძლება ერთ-ერთი ფაქტორი იყოს იმათგან, რომლებიც აძლიერებენ „კოსოვოს ენთუზიასტების“ მიდგომას კოსოვოს ირგვლივ სამართლებრივი პოზიციის კონსოლიდაციისადმი, იმისდა მიუხედავად, დანარჩენი მსოფლიო ეთანხმება ამას თუ არა. საქმე ის კი არ არის, რომ არსებობს პირდაპირი მტკიცებულება, რომ კოსოვოს მაგალითზე დასავლური სახელმწიფოები ევროპული საერთაშორისო სამართლის

იდეოლოგიის აღდგენას ცდილობენ (განსაკუთრებით ევოკავშირის მიერ კოსოვოს აღიარების არარსებობის გათვალისწინებით), არამედ რთულია მიხედვით, თუ არა ეს, სხვა რა მოტივაცია ან იდეოლოგია შეიძლება ამოძრავებდეს დასავლურ ქვეყნებს.

კოსოვოს შემდგომ ჯაჭვური რეაქციის შესაძლებლობა შეიძლება რამდენიმე კონტექსტში განხორციელდეს. ბოსნია და ჰერცეგოვინისგან ბოსნიის მთავრობასთან ერთად, 1995 წლის დეიტონის სამშვიდობო ხელშეკრულების საფუძველზე, უმაღლესი წარმომადგენლობის მიერ მართული სრუსკას რესპუბლიკის გამოყოფა ამჟამად პოლიტიკური დღის წესრიგის ცენტრალურ საკითხს არ წარმოადგენს. თუმცა შემდგომი ხუთი წლის განმავლობაში პოლიტიკური გარემოებების შედარებითი ცვლილების შემთხვევაში, სრუსკას რესპუბლიკამ შეიძლება კოსოვოს პრეცედენტი გამოიყენოს და დამოუკიდებლობა გამოაცხადოს სარაევოში. ამგვარად, გამოყოფის ფაქტობრივი წარმატება დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ რამდენად იქნება EUFOR მზად, იბრძოდოს ბოსნიასა და ჰერცეგოვინის ერთიანობის შესანარჩუნებლად და რა დონის მხარდაჭერას მოიპოვებს სეპარატისტული სრუსკას რესპუბლიკა საერთაშორისო დონეზე.

საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვა ადასტურებს, რომ კოსოვოსში დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება უდავოდ გამოიწვევს შემდგომში სეპარატისტთა გააქტიურებას და შესაძლოა, ასეთი სახის ქმედებებმა უფრო ძლიერი საერთაშორისო მხარდაჭერა პოვონ. გამოკითხვის შედეგები ასევე ცხადყოფს, რომ ევროპელთა უმეტესობის აზრით, ტიბეტი ჩინეთის მმართველობის ქვეშ დიდხანს აღარ გაჩერდება⁵⁵. აშკარაა, რომ საზოგადოებრივი დამოკიდებულება პირდაპირ არ აისახება სამთავრობო პოლიტიკაში, რაც ჩინეთში კიდევ უფრო ნაკლებ სავარაუდოა საერთაშორისო ურთიერთობებში ჩინეთის სტატუსისა და ძალაუფლების გათვალისწინებით. შესაძლოა პროგნოზირება სასარგებლო პრაქტიკა არ არის, მაგრამ ის ფაქტი, რომ შესაბამისი ქვეყნებში მოსახლეობის უმეტესობა მხარს უჭერს სეპარატიზმს, ზრდის ალბათობას, რომ ამა თუ იმ შემთხვევაში შესაბამისი სახელმწიფოები შეიძლება მზად იყვნენ მხარი დაუჭირონ გამოყოფის შემთხვევებს.

V. კოსოვოს აღიარება და მისი

⁵⁴ იხ. ანალიზი: ა. ორახელაშვილი, „ევროპული საერთაშორისო სამართლის იდეა“, *EJIL*17 (2006), 315 და შემდგომ.

⁵⁵ ბრიტანეთში ამ მოსაზრებას იზიარებს მოსახლეობის 53 პროცენტი, გერმანიასა და იტალიაში – მოსახლეობის ორი მესამედი; იხ. *Financial Times*, 2008 წლის 17 მაისი/18 მაისი.

შეჯამება

რამდენიმე ქვეყნის მიერ კოსოვოს აღიარებას ძალიან მალე მოჰყვა დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება პრიშტინაში. 2008 წლის 18 თებერვალს შეერთებულმა შტატებმა ფორმალურად აღიარა კოსოვო როგორც „სუვერენული და დამოუკიდებელი სახელმწიფო“⁵⁶. მანამდე და შემდეგ კოსოვოს აღიარებაზე თანხმობა განაცხადა ევროკავშირის რამდენიმე წევრმა სახელმწიფომაც, მათ შორის გაერთიანებულმა სამეფომ, გერმანიამ და იტალიამ. საერთოდ, კოსოვო დაახლოებით ოცდაათმა სახელმწიფომ აღიარა. სერბეთმა ელჩები გამოიხმო რამდენიმე ქვეყნიდან, რომლებმაც კოსოვო აღიარეს⁵⁷. კოსოვოს აღიარებისგან თავი შეიკავა რამდენიმე სახელმწიფომ, მათ შორის ევროკავშირის წევრმა სახელმწიფოებმა, როგორც არის ესპანეთი, კვიპროსი, პორტუგალია, რუმინეთი, სლოვაკეთი და საბერძნეთი. ევროკავშირს, როგორც მთლიანად ორგანიზაციას, არ შეეძლო გამოეხატა თავისი მიდგომა კოსოვოს დამოუკიდებლობისადმი⁵⁸. ზოგიერთმა სხვა სახელმწიფომ, როგორც არის ისრაელი, გადაწყვიტა არ დამდგარიყო მათთან, ვინც კოსოვოს დამოუკიდებლობა აღიარა⁵⁹. მთავარია განისაზღვროს, მესამე სახელმწიფოთა მიერ აღიარება გავლენას მოახდენს თუ არა სეპარატისტთა მიერ დამოუკიდებლობის ცალმხრივი აღიარების კანონიერებაზე.

არსებობს მოსაზრება, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას „კოორდინაციას უწევს და მხარს უჭერს საერთაშორისო საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი. ეს კი მოცემულ შემთხვევას გამოყოფის „უფლების“ სხვა მოთხოვნებისაგან განასხვავებს“⁶⁰. აღნიშნული არგუმენტი გულისხმობს, რომ აღიარებას შეუძლია გადამწყვეტი როლი შეასრულოს ტერიტორიული ერთეულის მიერ სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნის კანონიერების განსაზღვრაში. ამ მოსაზრებასთან დაკავშირებული კონცეპტუალური პრობლემა ის არის, რომ იგი არ ითვალისწინებს სახელმწიფოებრიობასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს, თუკი მესამე სახელმწიფოები მაინც აღიარებენ ტერიტორიულ ერთეულს, რომელიც ამ მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებს. ამავე დროს, მოსაზრება, რომ რამდენიმე სახელმწიფოს მიერ აღიარებული ტერიტორიული

ერთეულის დამოუკიდებლობა შეიძლება უნიკალური შემთხვევა იყოს და პრეცედენტის სახით გავლენა არ მოახდინოს სხვა სახელმწიფოებზე, კონცეპტუალურად დაუსაბუთებელია. სხვა სეპარატისტი ტერიტორიული ერთეულებიც შეიძლება მოგვიანებით მესამე სახელმწიფოებმა აღიარონ; ზემოაღნიშნული თეზისის თანახმად, ეს შემთხვევებიც უნიკალური იქნება და საბოლოოდ მივიღებთ უნიკალურ მოვლენათა ჯაჭვს.

ის ფაქტი, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა რამდენიმე სახელმწიფომ აღიარა, უდავოდ ერთერთი არგუმენტია დამოუკიდებლობის მომხრეთა არსენალში. რა მნიშვნელობაც არ უნდა გააჩნდეს კოსოვოს დამოუკიდებლობას, უბრალოდ ფაქტია, რომ კოსოვო საერთაშორისო საზოგადოების უდიდესმა ნაწილმა არ აღიარა. უშიშროების საბჭომ უარი განაცხადა კოსოვოს დამოუკიდებლობის მხარდაჭერაზე და საკითხთან დაკავშირებით საერთაშორისო საზოგადოებაში მოსაზრებები მკვეთრად გაიყო.

საერთაშორისო სამართალში აღიარების კონცეფცია და მნიშვნელობა წინააღმდეგობრივია. აღიარება დაკავშირებულია სხვადასხვა საკითხთან, როგორც არის იურიდიულ პირთა სტატუსი, უფლებები და უპირატესობები საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში. მეორე მხრივ, აღიარების მნიშვნელობა კიდევ უფრო იზრდება იმ ფაქტის გამო, რომ საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში არ არსებობს ცენტრალიზებული მმართველობა, რომელიც გამოაქვეყნებდა შესაბამის ტერიტორიულ ერთეულთა სტატუსსა და უფლებებს. მეორე მხრივ, ზოგიერთი მესამე მხარის მსჯელობა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, შეიძლება შესაბამის სტატუსსა და პოზიციაზე მიუთითებდეს. საერთაშორისო მმართველობის არარსებობის გამო, აღიარების მნიშვნელობა შეზღუდულად უნდა ჩაითვალოს შესაბამისი ტერიტორიული ერთეულის სტატუსისა და უფლებების განსაზღვრის თვალსაზრისით. იგივე მდგომარეობაა იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც არსებობს სახელმწიფოებრიობის ფაქტობრივი და იურიდიული კრიტერიუმები იმისათვის, რომ განვსაჯოთ, მიაღწია თუ არა სახელმწიფოებრიობას შესაბამისმა ტერიტორიულმა ერთეულმა.

ნეტავ დამოუკიდებლობის აღიარება ჯადოსნური საშუალება ხომ არ არის სახელმწიფოს შესაქმნელად ან ისეთი ტერიტორიული ერთეულის სახელმწიფოებრიობის კონსოლიდაციისათვის, რომელსაც სახელმწიფოებრიობის უფლება არ აქვს? აღიარება უბრალოდ სახელმწიფოებრიობის კანონიერად დაწესებას მოჰყვება. იგი სახელმწიფოე-

⁵⁶ „აშშ კოსოვოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარებს,“ 2008 წლის 18 თებერვალი, იხ. მისამართზე www.pristina.usmission.gov.

⁵⁷ „სერბეთმა აშშ-დან ელჩი გამოიხმო,“ BBC ინფორმაცია, 2008 წლის 19 თებერვალი, იხ. მისამართზე news.bbc.co.uk.

⁵⁸ ე. ვუჩივა, „კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარებასთან დაკავშირებით ევროკავშირი პატიოსნად არ იქცევა,“ 2008 წლის 18 თებერვალი, შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე www.euobserver.com.

⁵⁹ RIAN-ის ინფორმაცია, 2008 წლის 19 თებერვალი.

⁶⁰ ბორგენი, იხ. შენიშვნა 45.

ბრიობის კრიტიკრიუმი არ არის და, ამდენად, მის საფუძველზე არ განისაზღვრება შესაბამის ტერიტორიულ ერთეულს ნამდვილად გააჩნია თუ არა სახელმწიფოებრიობის მიღების უფლება. კროუფორდის დასაბუთება ცხადყოფს, რომ აღიარებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ გააჩნია,

„თუ სახელმწიფოს აღიარებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, მაშინ ძალიან ძნელია იმის მიხედვით, თუ რომელი აღიარებაა არაკანონიერი და შეუძლებელია იმის გარკვევა, თუ რომელი აღიარებაა ძალადაკარგული. აღიარების გარკვეული აქტების გაუქმება პრაქტიკაში მიღებულია და ეს სწორიც არის. წინააღდეგ შემთხვევაში, აღიარება იქნებოდა ინტერვენციის ალტერნატიული ფორმა, პოტენციურად ყოველთვის შესაძლებელი და აშკარად უდავო“.

გარდა ამისა, „სახელმწიფოებრიობის შემონეშებას აღიარების აქტთან არავითარი კავშირი არ უნდა ჰქონდეს.“ კროუფორდი მიიჩნევს, რომ ცალკეული სახელმწიფოს მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადება სახელმწიფოებრიობის კანონიერებას არ ნაპირობებს⁶¹.

აღიარების არსებობას არც შესაბამისი ტერიტორიული ერთეულის სტატუსის შენარჩუნება შეუძლია. ამის ნათელი მაგალითია ვიეტნამი, რომელმაც ათეულობით აღიარება მოიპოვა, იყო გაეროს სპეციალური სააგენტოების წევრი და დაახლოებით ორი ათწლეულის განმავლობაში გაეროს გენერალური ასამბლეის მხარდაჭერით სარგებლობდა როგორც წევრი, რომელსაც გაეროში შესვლის უფლება გააჩნდა⁶². მაგრამ, დაახლოებით, ოცი წლის შემდეგ სამხრეთ ვიეტნამი ისე გაქრა, თითქოს მისი აღიარებები არც არსებულა, ცოტა განსხვავებულ, მაგრამ მაინც მსგავს კონტექსტში, საერთაშორისო სასამართლომ აღმოსავლეთ ტიმორი თვითგამორკვევის ნაწილად გამოაცხადა ინდონეზიის მიერ მისი ანექსიის და რამდენიმე სახელმწიფოს მიერ მისი აღიარების ფონზე. აღმოსავლეთ ტიმორი რამდენიმე სახელმწიფომ აღიარა⁶³.

არგუმენტი, რომ მესამე სახელმწიფოთა მიერ კოსოვოს აღიარება ძირითადი კომპონენტია, რომელიც მისი დამოუკიდებლობის სამართლებრივ საფუძველს შეადგენს, ემყარება თეზისს, რომლის თანახმადაც, აღიარება დაფუძნებითი ხასიათისაა. აღიარებისადმი დეკლარატორული მიდგომა გულისხმობს იმას, რომ უპირველესად გამოყოფა უნდა იყოს კანონიერი და მხოლოდ მას შემდეგ უნდა მოხდეს მესამე სახელმწიფოთა მიერ

მისი აღიარება. აღნიშნული მიდგომის თანახმად, შეუძლებელია იმ ტერიტორიული ერთეულის კანონიერად აღიარება, რომლის დამოუკიდებლობა საერთაშორისო სამართალს არ შეესაბამება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აღიარების საფუძველზე დამოუკიდებელი სახელმწიფო ვერ შეიქმნება⁶⁴.

დაფუძნებითი თეორია დიდი ხანია მოძველებულად ჩათვალეს და სახელმწიფო პრაქტიკაში მას აშკარად აღარავინ უჭერს მხარს⁶⁵. 1991 წელს ბოსნია-ჰერცეგოვინასა და ხორვატიის აღიარების თვალსაზრისით, ევროკავშირი შეეცადა დაფუძნებითი თეორია გამოეყენებინა იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ორი ტერიტორიული ერთეული ჯერ სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებდა⁶⁶. თუმცა ბადინტარის კომისიამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მოცემულთაგან არც ერთი შემთხვევა არ წარმოადგენდა სეპარატისტული რეგიონის აღიარებას. მეორე მხრივ, როგორც ფრაუვანი მართებულად აღნიშნავს, აღიარების დეკლარატორული თეორია გამოსადეგი არ არის, რადგან მას არ შეუძლია დე ფაქტო რეჟიმის კანონიერება⁶⁷ ახსნას. თუკი ვინმე საკუთარ თავს კანონმდებლად არ ჩათვლის, მაშინ მესამე სახელმწიფოთა მიერ სახელმწიფოებრიობის აღიარება უპირველესად კანონიერებასთან არის დაკავშირებული⁶⁸.

დუგარდი და რაიკი ამტკიცებენ, რომ, მაშინ როდესაც გამოყოფა გამართლებული არ არის ტერიტორიული მთლიანობის თვითგამორკვევაზე მაღლა დაყენების ტენდენციის გამო, ევროკავშირს შეუძლია სეპარატისტ ტერიტორიულ ერთეულს კოლექტიური აღიარება მიანიჭოს⁶⁹. თუმცა ინდივიდუალური სახელმწიფოს მიერ აღიარებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა არ გააჩნია და მას სახელმწიფოს დაფუძნება არ შეუძლია, მაგრამ ეს შესაძლებელია კოლექტიური აღიარებით. ამდენად, კოლექტიური აღიარება ესწრაფვის საკანონმდებლო გავლენის მოპოვებას, რაც ანტიტეტური პრეტენზია საერთაშორისო მართლწესრიგის ძირითად თვისებებთან მიმართებაში. რეალურად, კოლექტიური აღიარების კანონიერება იმავე კრიტერიუმებით იმართება, რითაც ინდივიდუალური

⁶⁴ მართალია, მუსგრევი ამტკიცებს, რომ დეკლარატორული თეორიის მიღება აუცილებლად გულისხმობს გამოყოფის „შიდა თეორიის“ მიღებას (მუსგრევი, იხ. შენიშვნა 11, 195), ეს არ არის დეკლარატორული თეორიის მნიშვნელოვანი მახასიათებელი, რაც აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ იმ ტერიტორიული ერთეულების შემთხვევაშიც, რომლებიც კანონიერად გამოეყოფიან ძირითად სახელმწიფოს საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად.

⁶⁵ კროუფორდი, იხ. შენიშვნა 11, 24 და შემდგომ.

⁶⁶ მუსგრევი, იხ. შენიშვნა 11, 206.

⁶⁷ ფრაუვანი, იხ. შენიშვნა 47, 36.

⁶⁸ სრულიად სხვა საკითხია, რომ ძირითად სახელმწიფოს შეუძლია თავად აღიაროს სეპარატისტული ერთეულის დამოუკიდებლობა, უარი თქვას საკუთარ სუვერენიტეტზე და დააკანონოს ის, რაც სხვა შემთხვევაში არაკანონიერია.

⁶⁹ დუგარდი/რაიჩი, იხ. შენიშვნა 11, 124.

⁶¹ კროუფორდი, შენიშვნა 11, 21.

⁶² ჯ.ნ. შური, „ვიეტნამის რესპუბლიკისადმი სამხედრო მხარდაჭერის კანონიერება“, *AJIL* 61 (1967), და შემდგომ (24 და შემდგომ).

⁶³ საერთაშორისო სასამართლოს ანგარიშები, 1995, პარაგრაფი 36.

სახელმწიფოები. საპირისპირო შედეგი აუცილებლად განპირობებული იქნება რეგიონალური ლონისძიებების გათვალისწინებით, როგორც არის, მაგალითად, ევროკავშირის მიჩნევა არარსებული საერთაშორისო მმართველობის ნაწილად.

ეს საკითხი მაინც სადავოა კოსოვოს კონტექსტში. ევროკავშირის კოსოვო თავად არ უღიარებია დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ. გაურკვეველია, შეიძლება თუ არა ევროკავშირის მისიის კოსოვოში განთავსება აღიარებას ნიშნავდეს, რამდენადაც მისიამ უნდა იმუშაოს ინსტიტუტებთან, რომელთაც კოსოვოელები დამოუკიდებელ სახელმწიფო ინსტიტუტებს უწოდებენ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გაურკვეველია, ევროკავშირი ეხმარება თუ არა კოსოვოს სუვერენული ძალაუფლების გამოყენებაში. ამ კითხვაზე პასუხი დამოკიდებულია ევროკავშირის მისიის მანდატზე და მისთვის მინიჭებულ უფლებამოსილებასა და კომპეტენციაზე⁷⁰.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ კოსოვოს აღიარებას არ შეუძლია, მისი, როგორც სახელმწიფოს დაფუძნება და სახელმწიფოსათვის საჭირო საერთაშორისო იურიდიული საფუძვლის შექმნა, გამოდის, რომ კოსოვოს აღიარება უკანონოა. ასეთი უკანონობის საფუძველი შეიძლება იყოს უკანონო ტერიტორიული ერთეულების არაღიარებასთან დაკავშირებული ვალდებულება ან ძირითადი სახელმწიფოს მიერ კოსოვოსთვის დამოუკიდებლობის მიცემის უარყოფა.

დუგარდმა ზოგადი იმპერატიული ნორმების (*jus cogens*) საფუძველზე, ჩამოაყალიბა არაღიარების თანამედროვე დოქტრინა და მასში გააერთიანა არაღიარების ისეთი შემთხვევები, როგორც არის როდინია, ნამიბია, სამხრეთ აფრიკის სახელმწიფოები, პალესტინა და თურქეთის ჩრდილოეთ კვიპროსის რესპუბლიკა. როდესაც სახელმწიფოებისა და ორგანიზაციების პრაქტიკაში გარკვეულ ტერიტორიულ ერთეულებს ან სიტუაციასთან მმართველობაში გამოიყენება ტერმინები „უკანონობა“ ან „გაუქმება“, ეს ამტკიცებს, რომ ტერიტორიული ერთეულის აღიარება არ ხდება არა სახელმწიფოებრიობისთვის აუცილებელი კომპონენტების არარსებობის, არამედ სახელმწიფოებრიობის უკანონოდ მოთხოვნის გამო⁷¹. სამხრეთ აფრიკის სახელმწიფოები ნამდვილად აკმაყოფილებდნენ მონტევიდეოს კონვენციის მიერ დადგენილ სახელმწიფოებრიობის მოთხოვნებს, მაგრამ ისინი სამხრეთ აფრიკის გარდა არავინ აღიარა.

მსგავსად ამისა,

⁷⁰ იხ. ქვემოთ VI.2.

⁷¹ ჯ. დუგარდი, „აღიარება და გაერო“, 1987, 130 და შემდგომ.

„ძალის გამოყენების აკრძალვისა და თვითგამორკვევის უფლების ორ ძირითად ნორმაში გათვალისწინებული მთავარი პინციპები წარმოადგენენ სამართლებრივ საფუძველს, რის გამოც გაერომ უარი თქვა ისრაელის აღმოსავლეთ იერუსალიმი-საგან დამოუკიდებლობის აღიარებაზე“⁷².

იმპერატიული ნორმები ახლებურად ასაბუთებენ არაღიარების

დოქტრინას და შემდეგ ფორმულირებას გვადლევს:

„ესა თუ ის აქტი ნორმის დარღვევაა, თუ იგი ზოგადი საერთაშორისო სამართლის მიხედვით არაკანონიერია. ამდენად, იგი გაუქმებულად და ძალადაკარგულად უნდა ჩაითვალოს. ეს ეხება სახელმწიფოს შექმნას, ტერიტორიის მიღებას და სხვა მსგავს შემთხვევებს, როგორც არის ნამიბიის შემთხვევა. სახელმწიფოები ვალდებული არიან, ასეთი აქტები არ აღიარონ“.

რადგანაც,

„იმპერატიული ნორმები არაღიარების თანამედროვე დოქტრინის ძირითადი მახასიათებელია, რამდენადაც ზოგადი საერთაშორისო სამართლის ნორმის დარღვევა არაკანონიერების წინა პირობაა და მას შედეგად მოჰყვება ანუღიარება და არაღიარება“⁷³.

არაღიარება ეხება ისეთ მდგომარეობას, რომელიც ზოგადი საერთაშორისო სამართლის ნორმებთან შეუსაბამობის გამო გაუქმებას ითვალისწინებს⁷⁴. ასეთ შემთხვევებში გაეროს მიერ დამტკიცებული სტატუსის უკანონობა საერთაშორისო სამართალთან შეუსაბამობით არის განპირობებული და არა უბრალოდ დისკრეციული ქმედებით⁷⁵. იმპერატიულ ნორმებსა და უკანონო ტერიტორიული ერთეულების არაღიარებას შორის კავშირს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის შესახებ შედგენილი საერთაშორისო სამართლის კომისიის დოკუმენტის მე-40 და 41-ე მუხლები უმაგრებენ საფუძველს⁷⁶.

არაღიარების ვალდებულება კოსოვოს ცალმხრივად გამოცხადებული დამოუკიდებლობის შემთხვევასაც ეხება თუ არა, ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად არის აღნიშნული პროცესი სამართლებრივი ნორმის დარღვევის შედეგი. ეს საკითხი პირობითია და განისაზღვრება იმის მიხედ-

⁷² დუგარდი, იხ. ზემოთ, 100, 115.

⁷³ დუგარდი, იხ. შენიშვნა 70, 132, 135, 137.

⁷⁴ ჯ. დუგარდი, „კოლექტიური არაღიარება: სამხრეთ აფრიკის ბანტუსტანის სახელმწიფოთა წარუმატებლობა“; *Boutros Boutros-Ghali – Amicorum Discipulorumque Liber – Peace, Development, Democracy*, ტომი I (1998), 383 და შემდგომ (402).

⁷⁵ დუგარდი, იხ. ზემოთ, 400 და შემდგომ.

⁷⁶ საერთაშორისო სამართლის კომისიის ანგარიში ორმოცდამეცამეტე სესიის მუშაობის შესახებ (2001), GAOR 56-ე სესია; დამატება №10, დოკ. A/56/10.

დვით, თუ რამდენად ჩავთვლით იუგოსლავიის ფედერალურ რესპუბლიკაზე 1999 წელს ნატოში შემაჯავალი სახელმწიფოების შეიარაღებულ თავდასხმას ზოგადი საერთაშორისო სამართლის ნორმების დარღვევად; იგი ასევე დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად გახდა აღნიშნული შეიარაღებული თავდასხმა საბოლოოდ კოსოვოს დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადების უშუალო მიზეზი.

რაც შეეხება საკითხის პირველ ნაწილს, აშკარაა, რომ „ჰუმანიტარული ინტერვენციის“ კანონიერების მტკიცებას საერთაშორისო საზოგადოება არასოდეს დაუჭერს მხარს. განცხადებებზე, რომ ნატოს წევრ სახელმწიფოებს უფლება ჰქონდათ, ჰუმანიტარულ საფუძველზე თავს დასხმოდნენ იუგოსლავიის ფედერალურ რესპუბლიკას ალბანელი მოსახლეობის დასაცავად, საერთაშორისო საზოგადოების რეაგირება ჰუმანიტარული ინტერვენციის კანონიერების მტკიცე უარყოფა უნდა იყოს⁷⁷. ამრიგად, ნატოს თავდასხმა წარმოადგენს გაეროს წესდების მე-2 (4) მუხლის, ძალის გამოყენების აკრძალვასთან დაკავშირებული ჩვეულებითი სამართლის ნორმების და ზოგადი საერთაშორისო სამართლის ნორმების დარღვევას.

შეეხება საკითხის მეორე ნაწილს, პრინციპში, ძალიან ძნელია იმის წარმოდგენა, თუ როგორ განვითარდებოდა მოვლენები 1999 წელს იუგოსლავიის ფედერალურ რესპუბლიკაზე ნატოს წევრ სახელმწიფოთა თავდასხმის გარეშე. მაგრამ ნატოს წევრ სახელმწიფოებს 1999 წლის შეიარაღებული თავდასხმის პროცესში ხმამაღლა არასოდეს განუცხადებია, რომ კოსოვოს სერბეთისგან გამოყოფის უფლება უნდა მიეცეს. 1999 წლის თავდასხმის ძირითადმა ავტორებმა მხარი დაუჭირეს რეზოლუცია 1244-ის მიღებას. ამ რეზოლუციით მტკიცდებოდა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის და მით უფრო სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობა. აჰითიაზარის გეგმის წარმოდგენამდე აღნიშნულთაგან არც ერთ სახელმწიფოს არ გამოუხატავს კოსოვოს დამოუკიდებლობისადმი მხარდაჭერა.

როგორც ჩანს, ძირითადი საკითხი მხოლოდ ფაქტების შეფასებაა. თუ ჩავთვლით, რომ ნატოს თავდასხმა დასაწყისში მიზნად არ ისახავდა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის ტერიტორიულ მთლიანობაზე გავლენის მოხდენას და შედეგად კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას, მაშინ არალიარების ვალდებულების საწყისი ვერსია, რომელიც სავალდებულო ნორმების შედეგს

ითვალისწინებს, მოცემულ შემთხვევას არ ეხება. ამ მოსაზრებას საფუძველს უმაგრებს ის ფაქტი, რომ 1999 წელს იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის წინააღმდეგ განხორციელებული ინტერვენციის მონაწილე სახელმწიფოებმა შემდგომში ტერიტორიული მთლიანობისადმი მხარდაჭერა რეზოლუციისათვის -1244, ხმის მიცემით დაამტკიცეს. ასეთ შემთხვევაში ერთადერთი ფაქტორი, რომელიც კოსოვოს დამოუკიდებლობის კანონიერ აღიარებას აბრკოლებს, სერბეთის წინააღმდეგობაა. მარამ თუ ჩავთვლით, რომ 1999 წელს ნატოს თავდასხმა, გაეროს წესდებით, შესაბამისი ჩვეულებითი საერთაშორისო სამართლის, როგორც იმპერატიული ნორმების დარღვევით განხორციელდა, რაც საბოლოოდ კოსოვოს მიერ დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადების უშუალო მიზეზად იქცა, მაშინ კოსოვოს ცალმხრივად გამოცხადებული დამოუკიდებლობა პირდაპირ ექვემდებარება არალიარების ვალდებულებას, რომელიც სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის შესახებ შედგენილი საერთაშორისო სამართლის კომისიის დოკუმენტის მე-40 და 41-ე მუხლებშია გათვალისწინებული. პრაქტიკულად, დიდი მნიშვნელობა არა აქვს, აღნიშნულ ორ მოსაზრებათაგან რომელია სწორი. იმის გათვალისწინებით, რომ სერბეთი მუდმივად ეწინააღმდეგება კოსოვოს დამოუკიდებლობას, აღიარების კანონიერება ნებისმიერ შემთხვევაში მაინც შეუძლებელია. ამ ფონზე კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარება საერთაშორისო დონეზე არასწორი აქტია და საჭიროა მისი გაუქმება. ძირეული უკანონობის დადგენა ყოველთვის აღიარების გაუქმებას მოითხოვს⁷⁸.

VI. კოსოვოში და მის ირგვლივ მიმდინარე პროცესების შესაბამისობა გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციებთან

1. კოსოვოს დამოუკიდებლობის შესაბამისობა რეზოლუციასთან №1244

კოსოვოს დამოუკიდებლობის 1999 წლის 10 ივნისის რეზოლუციასთან №1244 შესაბამისობის არგუმენტი აღნიშნული რეზოლუციის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციის დასაშვებობას ითვალისწინებს. უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების ინტერპრეტაციის პრინციპები თითქმის იგივეა, რაც საერთაშორისო ხელშეკრულებათა შესახებ ვენის 1969 წლის კონვენციის 31-ე და 32-ე მუხლებით გათვა-

⁷⁷ ი. ა. ორახელაშვილი, „სამართლებრივი სტაბილურობა და ცვლილების მოთხოვნა: საერთაშორისო სასამართლოს მიერ *Jus ad Bellum* და *Jus in Bello*-ს გამოყენება“, *Nord J. Int'l L* 75 (2006), 371 და შემდგომ.

⁷⁸ ი. ბრაუნლი, *საერთაშორისო სამართალი და ძალის გამოყენება*, 1963, 421 და შემდგომ; ფ. ა. მანი, *საერთაშორისო სამართალდარღვევის შედეგები შიდასახელმწიფო და საერთაშორისო სამართალში*, *BYIL* 48 (1976-77), 1 და შემდგომ (41).

ლისწინებულ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული პრინციპები⁷⁹. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ უშიშროების საბჭოს რეზოლუციები ფორმალურად ხელშეკრულებებს არ წარმოადგენენ, ისინი მაინც შეთანხმებებია სახელმწიფოებს შორის. გარდა ამისა, უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების სავალდებულო ხასიათი გამომდინარეობს ხელშეკრულების მუხლიდან – გაეროს წესდების 25-ე მუხლი.

რეზოლუციებსა და 25-ე მუხლზე დამყარებულ ვალდებულებას შორის კავშირი აუცილებლად მოითხოვს ვალდებულების განხილვას რეზოლუციებთან შესაბამისობის დაცვისა და სახელშეკრულებო ვალდებულებების კეთილსინდისიერად გათვალისწინების მიზნით (*pacta sunt servanda*).

შედეგად, უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების ინტერპრეტაციათა სხვადასხვაგვარობა ისეთივე სისტემატური წინააღმდეგობრიობით ხასიათდება, როგორც ხელშეკრულების ორი სხვადასხვაგვარი ორმხრივად ურთიერთგამომრიცხავი ინტერპრეტაცია. არგუმენტი იმის შესახებ, რომ შეიძლება არსებობდეს რეზოლუციის ორი სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია, არსებითად იმას ნიშნავს, რომ 25-ე მუხლი ორ ორმხრივად გამომრიცხავ სამართლებრივ შედეგს ითვალისწინებს, რაც თავისთავად აბსურდია. იმისთვის, რომ 25-ე მუხლით გათვალისწინებული უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების განხორციელების ვალდებულება შესრულდეს, საჭიროა აღნიშნული რეზოლუციების კეთილსინდისიერი ინტერპრეტაცია ტექსტში გამოყენებული სიტყვების პირდაპირი მნიშვნელობების შესაბამისად.

რეზოლუცია 1244 პირდაპირ და გარკვევით უჭერდა მხარს იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის ტერიტორიულ მთლიანობას. პრიმტინაში დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადებამდე კარგა ხნით ადრე წამოყენებულ იქნა საკითხი 1244-ე რეზოლუციასთან მისი შესაბამისობის შესახებ. საკითხი, სხვათა შორის, რუსეთის მთავრობამაც წამოსწია იმ ფონზე, რომ გაეროს უშიშროების საბჭო არ აპირებდა მხარი დაეჭირა კოსოვოს დამოუკიდებლობისათვის. ყურადღების ცენტრში მოექცა მცდელობა, მოეხდინათ უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების იმგვარი ინტერპრეტაცია, თითქოს რეზოლუციები კოსოვოს დამოუკიდებლობას უჭერდა მხარს. რუსეთის მთავრობამ წინააღმდეგობა გაუწია რეზოლუციების ცალმხრივი ინტერპრეტაციის მცდელობას⁸⁰.

⁷⁹ რეზოლუციების ინტერპრეტაციის შესახებ ინფორმაციისათვის იხ. ორახელაშვილი, შენიშვნა 10, *Max Planck*.

⁸⁰ საგარეო საქმეთა მინისტრის, ს. ლავროვის განცხადება, 2007 წლის 10 დეკემბერი. შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე www.rian.ru. მსგავსი განცხადება გააკეთა ტრიუმფირატში რუსეთის წარმომადგენელმა, რომელმაც ხაზი გაუსვა, რომ დამოუკიდებლობის გა-

აშშ-ის სახელმწიფო მდივნის თანაშემწემ, როზმარი დი კარლომ განაცხადა, რომ შესაძლოა, შეერთებულ შტატებსა და რუსეთს 1244-ე რეზოლუციის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია გააჩნდეთ, „ვეთანხმებით იმ აზრს, რომ 1244-ე რეზოლუცია ძალაში რჩება, მაგრამ

ჩვენ, როგორც უკვე აღვნიშნე, 1244 რეზოლუცია პოლიტიკური პროცესებისკენ მონოდეზად მიგვანია. ჩვენი აზრით, კოსოვოს სტატუსის საკითხი სრულიად ღიად რჩებოდა, მაგრამ ჩვენ არ მიგვითითებია, რომ კოსოვო დამოუკიდებელი უნდა ყოფილიყო ან არ უნდა ყოფილიყო. რეზოლუცია მოქმედებისაკენ – საერთაშორისო მოქმედებისაკენ მოგვინოდებს, რათა კოსოვოს დახმარება გავუწიოთ განვითარების გზაზე“⁸¹.

ასეთი განცხადება გვერდს უვლის რეზოლუციის საფუძველზე სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნების საკითხს.

გაერთიანებული სამეფოს საგარეო საქმეთა მდივნის, დევიდ მილიბენდის განცხადებით, 1244-ე რეზოლუციამ

„შექმნა პოლიტიკური პროცესი და ასევე კოსოვოს დაუწესა საერთაშორისო რეჟიმი სერბეთის ტერიტორიის ფარგლებში. ეს ყველაფერი მშვიდობისა და უსაფრთხოების აღდგენას ისახავდა მიზნად. 1244-ე რეზოლუცია არ განსაზღვრავს და არ აწესებს პროცესის საბოლოო სტატუსს. იგი არც რაიმე შედეგს გამორიცხავს. რეზოლუცია ითვალისწინებს საბოლოო სტატუსის პროცესს და მას სათანადო დასკვნის გაკეთება ესაჭიროება.

დევიდ მილიბენდმა ასევე განაცხადა, რომ

„1244-ე რეზოლუციაში იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის (ამჟამად სერბეთის) ტერიტორიული მთლიანობისა და დამოუკიდებლობის მოხსენიებამ არ უნდა დაგვანოს. ეს არის პრემბულის სახით გაკეთებული მითითება, რომელიც მოცემულ კონტექსტში აშკარად კოსოვოს მმართველობის მხოლოდ დროებით ეტაპს ეხება“⁸².

საგარეო საქმეთა მდივნის განცხადება ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს, თითქოს იგი ცდილობს დაასაბუთოს, რომ, მაშინ როდესაც უშიშროების საბჭო იუგოსლავიისა და სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებას ცდილობდა, ღიად დარ-

მოცხადება წინააღმდეგობაში იქნებოდა 1244 რეზოლუციასთან და ამ შემთხვევაში რუსეთი მის ანულირებას მოითხოვდა; 2007 წლის 10 დეკემბერი. უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების ცალმხრივი ინტერპრეტაციის მცდელობის შესახებ ინფორმაციისთვის იხ. ი.ა. ფროვინი, „უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების ცალმხრივი ინტერპრეტაცია – საფრთხე საერთო უსაფრთხოებისათვის?“ ბ.გოტცი /პ. სელმერი/ რ. ვოლფრუმი, *Liber Amicorum Gunther Janicke – Zum 85. Geburtstag*, 1999, 97 და შემდგომ.

⁸¹ შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე: <http://www.interfax.com/17/375120/Interview.aspx>.

⁸² დ. მილიბენდი, „კოსოვო: ეს კანონიერა?“, შეგიძლიათ იხილოთ მისამართზე: www.fco.gov.uk, 2008 წლის 17 თებერვალი.

ჩა მომავალში ტერიტორიული მთლიანობის რღვევის საკითხი. ამავე დროს, ლოგიკურია, საგარეო საქმეთა მდივნის განცხადებაში არ იყო კონკრეტულად მითითებული ვინ და როდის უნდა გადაწყვიტოს საჭიროა თუ არა ტერიტორიული მთლიანობის ასეთი რღვევა, ეს გადაწყვეტილება თავად უშიშროების საბჭომ უნდა მიიღოს თუ სხვა ვინმემ.

ასეთი ინტერპრეტაციების დაუჯერებლობა რომ გვერდზე გადავდოთ იმისდა მიუხედავად, რომ აღნიშნულ თემაზე უშიშროების საბჭოს წევრთა მოსაზრებები ორად გაიყო, ისიც დაუჯერებელია, რომ საბჭო მიზნებს იმ მიმართულებით დასახავდა, რაც საგარეო საქმეთა მდივანმა ჩამოაყალიბა თავის განცხადებაში. უშიშროების საბჭოს მიზანი მხოლოდ სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში შენარჩუნება რომ ყოფილიყო, მაშინაც კი, თავად აღიარების ფაქტი, რომ ტერიტორია თუნდაც *მცირე დაუკონკრეტებელი პერიოდის განმავლობაში* სერბეთის ნაწილია, გულისხმობს იმის დამტკიცებას, რომ თუ აღნიშნული ტერიტორია როდესმე კანონიერად გამოვა სერბეთის შემადგენლობიდან, ამ უკანასკნელის თანხმობა აუცილებელი იქნება იმის გამო, რომ ამჟამად სერბეთი ტერიტორიულ მთლიანობას ინარჩუნებს.

მაგრამ ყოველივე ზემოაღნიშნული მხოლოდ სპეკულაციის საგანია. სიმართლე ის არის, რომ 1244 რეზოლუციაში კოსოვოს სერბეთისგან პირობითი დამოუკიდებლობის შესახებ არაფერია ნათქვამი. რეზოლუცია უბრალოდ ამტკიცებს იმას, რაც საერთაშორისო სამართლით არის გათვალისწინებული. უშიშროების საბჭოს მიერ გამოყენებული სიტყვები არავითარ დროებით შეზღუდვას არ გულისხმობს და ამგვარი ინტერპრეტაცია დაუშვებელია.

ასევე უნდა განვიხილოთ, რა მნიშვნელობა მიანიჭეს წევრმა სახელმწიფოებმა სერბეთის ტერიტორიულ მთლიანობას, როდესაც მიღებულ იქნა 1244-ე რეზოლუცია. რეზოლუციის მიღების დროს ინდივიდუალური წევრი სახელმწიფოების მოსაზრებები, თუ ისინი რეზოლუციის ტექსტს შეესაბამება და თუ სხვა წევრი სახელმწიფოები არ ეწინააღმდეგებიან მათ, შეიძლება კანონიერი ფაქტორი იყოს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების ინტერპრეტაციის დროს. რუსეთის მოსაზრებით, რეზოლუცია

„აშკარად ამტკიცებს ყველა სახელმწიფოს მხარდაჭერას იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობისადმი“⁸³.

⁸³ დოკ. S/PV/40111999 წლის 10 ივნისი, 7.

ჩინეთმა მხარი დაუჭირა „კოსოვოს საკითხის მშვიდობიან გადაწყვეტას, რადგან პატივს სცემს იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დამოუკიდებლობასა და ტერიტორიულ მთლიანობას“⁸⁴. გარდა ამისა, ჩინეთმა რეზოლუციაზე ვეტოს დადებისგან თავის შეკავება შემდეგნაირად ახსნა:

„თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ იუგოსლავიის ფედერალურმა რესპუბლიკამ უკვე მიიღო მშვიდობის გეგმა, ასევე იმას, რომ ნატომ შეწყვიტა იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დაბომბვა და რეზოლუციის პროექტმა კიდევ ერთხელ დაამტკიცა გაეროს წესდების მიზნები და პრინციპები, უშიშროების საბჭოს უპირველეს პასუხისმგებლობას საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების შენარჩუნების თვალსაზრისით, ასევე ყველა წევრი სახელმწიფოს მიერ იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობის მხარდაჭერას, ჩინეთის დელეგაცია რეზოლუციის პროექტის მიღებას არ დაბლოკავს“⁸⁵.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, 1244-ე რეზოლუცია მიღებულ იქნა უბრალოდ იმიტომ, რომ იგი იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის, შემდგომში კი სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებას ითვალისწინებდა. რეზოლუციით სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის მხოლოდ გარკვეული პერიოდით დამტკიცება რომ ყოფილიყო გათვალისწინებული, ჩინეთი მას არ გაატარებდა, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ეს შექმნიდა გამოყოფის პრეცედენტს, ჩინეთს კი ამის ძალიან ეშინია. თუ საგარეო საქმეთა მდივნის მიდგომა სწორია, მაშინ ჩინეთმა ფაქტობრივად კოსოვოს საბოლოო გამოყოფას დაუჭირა მხარი, რაც წინააღმდეგობრივი საკითხია.

მსგავსად ამისა, არგენტინამ 1244-ე რეზოლუციას ხმა მისცა იმიტომ, რომ დარწმუნებული იყო, „რეზოლუცია შექმნიდა საფუძველს კოსოვოს კრიზისის პოლიტიკური გზით გადაწყვეტისათვის, იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნების გათვალისწინებით“⁸⁶.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რეზოლუცია მიზნად არ ისახავდა ოდესმე იუგოსლავიის ტერიტორიული ერთიანობისათვის ზიანის მიყენებას. ასეთ ფონზე, უშიშროების საბჭოს არც ერთ სახელმწიფოს, მათ შორის გაერთიანებულ სამეფოს, წინააღმდეგობა არ გამოუთქვამთ ამ მოსაზრებისადმი, რამდენადაც ყველამ კარგად იცოდა, რომ იუგოსლავიის

⁸⁴ იქვე, 8.

⁸⁵ იქვე, 9.

⁸⁶ იქვე, 19.

ფედერალური რესპუბლიკის ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნება კარდინალური პირობა იყო რეზოლუციის მისაღებად.

რაც შეეხება მტკიცებულებას, რომელიც დოკუმენტში არ არის წარმოდგენილი, 2007 წლის 21 ნოემბრის 1785-ე რეზოლუცია მიღებულ იქნა კოსოვოს დამოუკიდებლობის მონოდებების გაძლიერების პერიოდში. ამ რეზოლუციით დამტკიცდა, რომ უშიშროების საბჭო მხარს უჭერდა

„იუგოსლავიაში კონფლიქტების პოლიტიკური გზით გადაწყვეტას, ყველა სახელმწიფოს სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებას საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ საზღვრებში“.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უშიშროების საბჭო მიზნად ისახავდა ყველა სახელმწიფოს, მათ შორის სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებას ბალკანეთში არსებული ტერიტორიული დავების გადაწყვეტის კონტექსტში. თავის მხრივ, ეს განზრახვა ასახავდა სამართლებრივი მდგომარეობის შენარჩუნების (*uti possidetis juris*) პრინციპის დამტკიცებას იუგოსლავიის ფედერალური რესპუბლიკის დამტკიცების შემდეგ.

ევროკავშირის ფარგლებშიც კი, გარკვეულწილად, მისაღებია ფაქტი, რომ დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება 1244-ე რეზოლუციას არ შეესაბამება. როგორც ევროკავშირის სლოვაკმა პრეზიდენტმა დმიტრი რუპელმა განცხადა,

„1244-ე რეზოლუციის კოსოვოს მიერ დამოუკიდებლობისგამოცხადებასთან შეხამება პრობლემატური საკითხია“⁸⁷.

შიზოფრენიის კულმინაციას წარმოადგენს პრემტინას პარლამენტის მიერ მიღებული დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადების დოკუმენტის მე-12 პარაგრაფი, სადაც აღნიშნულია:

„ჩვენ ვიმოქმედებთ საერთაშორისო სამართლის პრინციპების და გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების, მათ შორის 1244-ე რეზოლუციის (1999) შესაბამისად“.

2. კოსოვოში ევროკავშირის არსებობის კანონიერება

ევროკავშირმა, საბჭოს ერთობლივი მოქმედების დოკუმენტზე დაყრდნობით აღიარა, რომ გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციის მიღების შემდეგ, საჭიროა „კოსოვოში გაეროს დროებითი მისიიდან (UNMIK) ევროკავშირის მიერ კოსოვოში კრიზისის მართვის პროცესებზე დაუყოვნებლივ

გადასვლის უზრუნველყოფა, ასევე კოსოვოში გაეროს დროებითი მისიის მიერ დასახული ამოცანებიდან ევროკავშირის კრიზისის მართვის ოპერაციებზე გადასვლა“⁸⁸.

ამას მოჰყვა კოსოვოში ევროკავშირის სამართლებრივი ნორმების მისიის (EULEX) განთავსება. ეს მისია, სხვა მისიებთან ერთად, შეიქმნა იმისათვის, რომ

- ა) აწარმოოს მონიტორინგი, კონსულტაციები გაუწიოს კოსოვოს მთელ რეგიონში არსებულ სამართლებრივ ნორმებთან დაკავშირებულ კომპეტენტურ ინსტიტუტებს (საბაჟო სამსახურის ჩათვლით) და ამავე დროს შეინარჩუნოს აღმასრულებლის გარკვეული პასუხისმგებლობა;
- ბ) უზრუნველყოს სამართლებრივი ნორმების, საზოგადოებრივი წესრიგისა და უსაფრთხოების შენარჩუნება და ხელშეწყობა, კოსოვოში შესაბამის საერთაშორისო სამოქალაქო ხელისუფლებასთან კონსულტაციებით და მოახდინოს კოსოვოს კომპეტენტური ხელისუფლების მიერ მიღებული ოპერატიული გადაწყვეტილებების შეცვლა ან ანუღირება;
- გ) ხელი შეუწყოს კოსოვოში სამართლებრივ ნორმებთან დაკავშირებული სამსახურების, მათ შორის საბაჟო სამსახურის, პოლიტიკური ზეგავლენისაგან გათავისუფლებას;
- დ) უზრუნველყოს სამხედრო დანაშაულებების, ტერორიზმის, ორგანიზებული დანაშაულებების, კორუფციის, შიდა ეთნიკური დანაშაულებების, ფინანსურ/ეკონომიკური და სხვა სერიოზული სახის დანაშაულებების შესაბამისი შესწავლა, გამოძიება, განხილვა და სამართლებრივი დევნა მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად; ამ პროცედურების საერთაშორისო გამომძიებლების, პროკურორებისა და მოსამართლეების მიერ კოსოვოს გამომძიებლებთან, პროკურორებთან და მოსამართლეებთან ერთად ან დამოუკიდებლად წარმოება და შესაბამისი ღონისძიებების გატარება, რომელიც გულისხმობს პოლიციასა და სამართალდამცავ ორგანოებს შორის თანამშრომლობისა და საკოორდინაციო სტრუქტურების შექმნას;
- ე) ხელი შეუწყოს სასამართლო პროცესებთან დაკავშირებული თანამშრომლობისა და კოორდინაციის გაძლიერებას, განსაკუთრებით კი ორგანიზებული დანაშაულებების აღმოფხვრის სფეროში;

⁸⁷ სერბეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ინფორმაცია, 2008 წლის 26 აპრილი, შევიძლიათ იხ. მისამართზე: <http://www.mfa.gov.yu/Pressframe15.htm>.

⁸⁸ საბჭოს ერთობლივი მოქმედება 2007/334/CFSP, 14 მაისი, 2007, ევროკავშირის ოფიციალური ბიულეტენი, 15 მაისი, 2007, L 125/29, პრეამბულის პარაგრაფი (4).

ვ) ხელი შეუწყოს კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლას, თაღლითობისა და ფინანსური დანაშაულებების აღმოფხვრას⁸⁹.

ზემოთ აღნიშნული ფუნქციები და უფლებამოსილებები, განსაკუთრებით ისინი, რომლებიც პუნქტ ბ-შია მოცემული, როგორც ჩანს, კოსოვოს ე.წ. „კონტროლირებად“ და „რეგულირებად“ დამოუკიდებლობას ასახავენ. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ამ მოდელით კოსოვოს არ გააჩნია სრული სუვერენიტეტი. ევროკავშირის კომისიის პრეზიდენტმა, ჯოზეფ მანუელ ბაროსომ აღნიშნა, რომ კოსოვოში ევროსაბჭოს მისიის გაგზავნა, ზოგადად, არ ეწინააღმდეგება საერთაშორისო კანონმდებლობას და პრაქტიკულად რეზოლუცია 1244-ს, რადგან „შესაბამის საერთაშორისო ორგანიზაციებს“ უფლება აქვთ, კოსოვოში შექმნან საერთაშორისო საზოგადოება და მისიას იქ ყოფნა შეეძლება მანამ, სანამ უშიშროების საბჭო განსხვავებულ გადაწყვეტილებას არ მიიღებს⁹⁰. სერბეთის პოზიცია უცვლელი რჩება. ამ პოზიციის მიხედვით, უშიშროების საბჭოს ნებართვის გარეშე, ევროკავშირის სამართლებრივი ნორმების მისიას (EULEX) კოსოვოში კანონიერად განთავსება არ შეუძლია. დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადებამდე და ევროკავშირის სამართლებრივი ნორმების მისიის განთავსებამდე, კვიპროსის მთავრობამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ კოსოვოში ევროკავშირის მისიის განთავსება არ ეწინააღმდეგებოდა რეზოლუცია 1244-ს⁹¹. იგივე პოზიცია დააფიქსირა რუსეთმა, „ევროკავშირი ცალმხრივად, გაეროს უშიშროების საბჭოს გადაწყვეტილების გარეშე აგზავნის სამართლებრივი ნორმების მისიას კოსოვოში. მსუბუქად რომ ვთქვათ, ეს მწარე ირონიაა, რადგან სამართლებრივი ნორმების მისია გაგზავნილია უზენაესი სამართლისა და საერთაშორისო სამართლის დარღვევით. როგორც ჩვენთვისაა ცნობილი, ევროკავშირის მისიის გაგზავნას საფუძვლად უდევს 1244-ე რეზოლუცია და კოსოვოს დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება ამ რეზოლუციას არ ეწინააღმდეგება, რადგან მასში საუბარია გარდამავალ პერიოდზე და, სავარაუდოდ, ეს გარდამავალი პერიოდი დასრულებულია. ეს არ არის სიმართლე. მიუხედავად იმისა, რომ 1244-ე რეზოლუციაში მართლაც საუბარია გარდამავალ პერიოდზე, რეზოლუციის თანახმად, ეს გარდა-

მავალი პერიოდი უნდა გაგრძელდეს მანამ, სანამ მხარეები მიაღწევენ, ციტირებას მოვახდენ, „საბოლოო პოლიტიკურ დარეგულირებას“. ყველასათვის ცნობილია, რომ ამ პოლიტიკური დარეგულირების მიღწევისათვის წარმოებული საუბრები ხელოვნურად იქნა ჩაშლილი გარე მოვლენებით. სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობა დადასტურებული იქნა არა მარტო 1999 წელს მიღებული 1244-ე რეზოლუციით, არამედ ახლახან, 2007 წლის ნოემბრის ბოლოს მიღებული UNSC რეზოლუციით⁹².

სერბეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროც აღნიშნავს, „მიუხედავად იმისა, რომ ბრიუსელმა მიიღო გადაწყვეტილება თებერვლის დასაწყისში პროვინციაში მისი მისიის განთავსების შესახებ, გაეროს გენერალური მდივნისგან მას ოფიციალური დასტური არ მიუღია ამ მოვლენასთან დაკავშირებით, რაც 1244-ე რეზოლუციის თანახმად, აუცილებელია; აღნიშნული რეზოლუცია 1999 წლის შემდეგ, კოსოვოში ნებისმიერი სახის საერთაშორისო ორგანიზაციის არსებობას არეგულირებს“⁹³.

2008 წლის 4 თებერვლის საბჭოს ერთობლივი მოქმედების დოკუმენტი არეგულირებს ევროკავშირის სამართლებრივი ნორმების მისიას და რეზოლუცია 1244-ს განიხილავს როგორც მის საფუძველს⁹⁴. ევროკავშირის საბჭო გასაკუთრებულად რეზოლუციის იმ პუნქტს ეხება (პარაგრაფი 10), რომელშიც უშიშროების საბჭო „გენერალურ მდივანს, შესაბამისი საერთაშორისო ორგანიზაციების დახმარებით, უფლებამოსილებას ანიჭებს, შექმნას საერთაშორისო საზოგადოება კოსოვოში...“ მაგრამ ეს ფრაზა გაეროცობილია, იგი ეხება გაეროს გენერალური მდივნის მიერ წარმოებულ საქმიანობას, რომელიც ხარისხობრივად გაეროს მიერ წარმოებული ოპერაციებია და ეწინააღმდეგება სხვა ორგანიზაციების გაეროს მიერ დამონმებულ ოპერაციებს. რეზოლუცია 1244 ევროკავშირის მიერ სამოქალაქო მშვიდობის ოპერაციების ჩატარებასთან არ არის დაკავშირებული. თუ გაეროს უშიშროების საბჭო, მე-7 თავში მოცემული მდგომარეობის გათვალისწინებით, გადაწყვეტს ევროკავშირს ოპერაციების განხორციელების ნება დართოს, ეს აუცილებელი უფლებამოსილების ღიად გადაცემა იქნება, როგორც იყო ბოსნიაში EUFOR -ის შექმნა ნატოს სტაბილიზაციის ძალების

⁸⁹ მუხლი 3, საბჭოს ერთობლივი მოქმედება 2008/124/CFSP, 4 თებერვალი 2008, ევროკავშირის ოფიციალური ბიულეტენი, 16 თებერვალი 2008, L 42/92.

⁹⁰ ბაროსო კოსოვოში ევროკავშირის მისიას უწოდებს კანონიერს, 21 თებერვალი 2008, შინჰუას მიერ მოწოდებული ინფორმაცია, იხილეთ: www.xinhuanet.com.

⁹¹ კვიპროსის საგარეო საქმეთა მინისტრის განცხადება, 14 დეკემბერი 2007.

⁹² „კოსოვოს Tool Kit for Separatists“, BBC-ის ინფორმაცია, იხილეთ inews.bbc.co.uk, 20 თებერვალი 2008; თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრთან, ალი ბაბაჯანთან ერთობლივი პრესკონფერენციის დროს მედიის შეკითხვებზე რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრის სერგეი ლავროვის შენიშვნები და პასუხები. მოსკოვი, 20 თებერვალი, 2008. იხილეთ www.mid.ru.

⁹³ სერბეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ინფორმაცია, იხილეთ შენიშვნა 86.

⁹⁴ საბჭოს ერთობლივი მოქმედება, იხილეთ შენიშვნა 88.

ან კონგოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ევროკავშირის მისიის ჩასანაცვლებლად⁹⁵. სინამდვილე კი ის არის, რომ კოსოვოში ევროკავშირის მისიის განთავსება გაეროს უშიშროების საბჭოს სანქციის გარეშე მოხდა. ეს ქმედება არ შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის ნორმებს, სანამ სერბეთი თანხმობას არ გასცემს ან უშიშროების საბჭო უშუალოდ არ დაამტკიცებს მას.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ევროკავშირის რეზოლუცია 1244-თან დამოკიდებულება, რაც ევროკავშირის მისიის საფუძველს წარმოადგენს, სწორია. ეს ევროკავშირის მხრიდან აღიარებაა, რომ ამ ოპერაციისათვის არ არსებობს სხვა სამართლებრივი საფუძველი. არც საერთაშორისო სამართალი და არც სამართლებრივი სტრუქტურა და ევროკავშირის კომპეტენცია იძლევა EULEX-ის მსგავსად ოპერაციების წარმოების შესაძლებლობას, როგორც ეს კოსოვოს შემთხვევაშია.

EULEX-ის შექმნის პროცესმა გამოააშკარავა სხვა პრობლემებიც არა მხოლოდ კოსოვოს სტატუსთან, არამედ ევროკავშირის პოზიციასთან დაკავშირებით. 2008 წლის 4 თებერვლის ერთობლივი მოქმედების მე-10 მუხლის თანახმად, „EULEX კოსოვოს და მისი პერსონალის სტატუსი პრივილეგიების, იმუნიტეტის და EULEX კოსოვოს დასრულებისა და სრულყოფილი ფუნქციონირებისათვის საჭირო შემდგომი გარანტიების ჩათვლით, შესაბამისად უნდა იქნეს შეთანხმებული“.

გაურკვეველია, თუ როგორ და ვისთან უნდა „შეთანხმდეს“ ეს პრივილეგიები და იმუნიტეტის საკითხი. ევროკავშირს, როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციას, იმუნიტეტი არ გააჩნია მანამ, სანამ საკითხი შესაბამისი ტერიტორიული სახელმწიფოს ხელშეკრულების საფუძველზე არ იქნება განხილული. საერთაშორისო ორგანიზაციას არ გააჩნია უფლება, საკუთარ თავს მიანიჭოს იმუნიტეტი. თუ, მეორე მხრივ, ევროკავშირი ამ მიზნის მიღწევისათვის ხელშეკრულებას გააფორმებს კოსოვოს ხელისუფლებასთან, ეს ევროკავშირის მიერ კოსოვოს აღიარების ტოლფასი იქნება. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ევროკავშირს არ ჰქონდა შესაძლებლობა, რაიმე გადაწყვეტილება მიეღო კოსოვოს აღიარებასთან დაკავშირებით და კოსოვოს ხელისუფლებასთან ნებისმიერი სახის შეთანხმება იქნება იმისი იმიტაცია, რისი მინიჭებაც ვერ მოხდა. ამგვარად, 2008 წლის 4 თებერვლის საბჭოს ერთობლივი მოქმედების შესახებ დოკუმენტის თა-

ნახმად, EULEX პრივილეგიები და იმუნიტეტი უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, მაგრამ აქ არ არის ნათქვამი, თუ როგორ უნდა მოხდეს ამისი მიღწევა. ფაქტობრივად, ეს საკანონმდებლო პრობებში ვერ მოხერხდება

3. კოსოვოში გაეროს მისიის იურიდიული სტატუსი

ევროკავშირის მიერ EULEX მისიის განთავსებისა და პრიშტინაში ცალმხრივად გამოცხადებული დამოუკიდებლობის არსებობის მიუხედავად, გაეროს დროებითი ადმინისტრაცია კოსოვოში (UNMIK) კვლავ განაგრძობს თავის საქმიანობას, რადგან მას ეს ვალდებულება რეზოლუცია 1244-ს თანახმად ეკისრება. ევროკავშირმა განაცხადა, რომ S/RES/1244 -ის დასრულებამდე გაერო მთლიანად ჩაბმული იქნება კოსოვოს საკითხებში⁹⁶.

UNMIK არ ახდენს საკუთარი ვალდებულებების სრულად აღსრულებას და თავის დამოკიდებულებებს განსაზღვრავს მთავრობის მიერ წარმოებული პოლიტიკური ზენოლით, რომელიც მხარს უჭერს კოსოვოს დამოუკიდებლობას. ეს ცხადი გახდა UNMIK-ის ნეგატიური დამოკიდებულებით 2008 წლის მაისში კოსოვოში სერბეთის არჩევნების გამართვასთან დაკავშირებით. რეზოლუცია 1244 -ის მე-11 პარაგრაფის თანახმად, UNMIK-ის ძირითადი ვალდებულებები მოიცავს

„დემოკრატიული და ავტონომიური თვითმმართველობისათვის დროებითი ინსტიტუტების ორგანიზებას და კონტროლს არჩევნების ჩატარების ჩათვლით“.

UNMIK-ის ხელმძღვანელმა და კოსოვოში გენერალური მდივნის სპეციალურმა წარმომადგენელმა ჯოაკიმ რაქერმა უარი განაცხადა ამ არჩევნების ორგანიზებაზე. მისი მტკიცებით, UNMIK არის ერთადერთი ორგანიზაცია, რომელიც იძლევა არჩევნების ჩატარების უფლებას. ეს გამომდინარეობს UNMIK-ის ამჟამინდელი ხელმძღვანელის დამოკიდებულებიდან, რომელიც კოსოვოს დამოუკიდებლობას ემხრობა⁹⁷. თუმცა ზემოთ მოცემული რეზოლუციის პარაგრაფი არანაირ მონოპოლიას არ ანიჭებს UNMIK-ს არჩევნების ჩატარების თუ არჩატარების საკითხთან დაკავშირებით. მან მხო-

⁹⁶ საბჭოს ერთობლივი მოქმედება 2006/302/CFSP, 10 აპრილი, 2006, ევროკავშირის ოფიციალური ბიულეტენი, 26 აპრილი, 2006, L 112/19.

⁹⁷ იხილეთ რაქერი, „ადგილობრივი არჩევნების შედეგებს იურიდიული ძალა არ ექნება“, სერბეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 8 მაისი, 2008, www.mfa.gov.yu; იხილეთ ქვემოთ მოცემული მე-7 ნაწილი, ასევე სერბი მინისტრის სლობოდან სამარდზიკის წერილი რიუქერისადმი, რომელშიც სერბეთის მინისტრი აღნიშნავს, რომ მიუხედავად რიუქერის ღია ნეიტრალური პოლიტიკური პოზიციისა, იგი არ არის ნეიტრალური პოზიციის მომხრე, იხილეთ www.kosovocompromise.com.

⁹⁵ ამასთან დაკავშირებით იხილეთ ა. ორახელაშვილის „რეგიონალური ორგანიზაციების სამშვიდობო ოპერაციების სამართლებრივი სტრუქტურა“, საერთაშორისო მშვიდობის შენარჩუნება: საერთაშორისო სამშვიდობო ოპერაციების წელიწადი. 11 (2006), 111 და მომდევნო.

ლოდ არჩევნების ორგანიზება და კონტროლი უნდა უზრუნველყოს.

VII. სამოავლო პერსპექტივები: კონფლიქტის დარეგულირება

ზემოთ მოცემული ანალიზიდან გამომდინარე, საერთაშორისო სამართლის ნორმების თანახმად, კოსოვოს არ გააჩნია საკმარისი საფუძველი დამოუკიდებლობისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ ეს კანონსაწინააღმდეგოა, ამ დრომდე კოსოვო კვლავ არსებობს როგორც ფაქტობრივი რეალობა, რომელსაც რიგი გავლენიანი მთავრობების მხარდაჭერა გააჩნია. ამგვარად, აზრს იძენს კოსოვოს სამომავლო განვითარების პერსპექტივებზე აქცენტის გაკეთება.

ერთი შესაძლო ვარიანტი ის არის, რომ სერბეთი საბოლოოდ აღიარებს კოსოვოს დამოუკიდებლობას და ამით მდგომარეობა გამოსწორდება. სერბეთი ამ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით ზენოლას განიცდის ევროკავშირის და ამერიკის შეერთებული შტატების ხელისუფლების მხრიდან. სანაცვლოდ სერბეთი უფრო მჭიდრო ურთიერთობასა და ევროკავშირის წევრობის მეტ შესაძლებლობას მიიღებს. გამორიცხული არ არის ამგვარი გარიგების არსებობა, მაგრამ ეს ნაკლებად სარწმუნოა, რადგან ამჟამად სერბეთის არც ერთი ხელისუფლება არ მოახდენს კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარებას.

მეორე შესაძლო ვარიანტია არსებული დე ფაქტო მდგომარეობა, რომელსაც თან ახლავს ადგილობრივი კონფლიქტები, უთანხმოებები და კრიზისები.

მესამე ვარიანტი სერბეთის მიერ კოსოვოზე კონტროლის მოპოვებისათვის ძალის გამოყენებაა. ამ მხრივ საინტერესოა, თანამედროვე *jus ad bellum* აძლევს თუ არა სერბეთს ძალის გამოყენების უფლებას. სერბეთის მთავრობის ანგარიშების მიხედვით, ტერიტორიების დაბრუნებისათვის ისინი არ აპირებენ კოსოვოში ჯარების გაგზავნას⁹⁸. ეს გაგებული იქნა როგორც უარი სერბეთის მხრიდან ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებით⁹⁹. ამგვარად, სერბეთის განცხადება იმას ნიშნავს, რომ სერბეთი, იმის გათვალისწინებით, რომ მას არ სურს ნატოს ჯარებთან კონფრონტაციაზე წასვლა, არ აპირებს საკუთარი ჯარების კოსოვოში გაგზავნას. მაგრამ ეს განცხადება არ ნიშნავს იმას, რომ სერბეთი არ გამოიყენებს თავის უფლებას – ძალები გამოიყე-

ნოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისათვის. ზოგადად, უფლების არგამოყენება არ ნიშნავს ამ უფლებაზე უარის თქმას და ტექსტი, რომელიც შეიცავს ამ უარს, მკაცრად უნდა იქნეს ინტერპრეტირებული, რომ არაფერი იქნას ნავარაუდები რაც განცხადების ტექსტიდან არ გამომდინარეობს¹⁰⁰.

ძირითადი შეკითხვა შემდეგში მდგომარეობს: კოსოვო, როგორც დე ფაქტო რეჟიმი, რამდენი ხანი იქნება კანონიერად დაცული ძალის გამოყენებისაგან. რადგან კოსოვო სამართლებრივად რჩება სერბეთის ნაწილად, სერბეთის მხრიდან კოსოვოზე ძალის გამოყენება მთავრობისა და ხელისუფლების აღდგენისათვის არ ეწინააღმდეგება გაეროს წესდების მე-2 (4) მუხლს, რომელიც კრძალავს საერთაშორისო ურთიერთობებში ძალის გამოყენებას. სერ ჰერმ ლაუტერპახტმა აღნიშნა, რომ არაღიარებული სახელმწიფოს ტერიტორია ძალის გამოყენებისაგან დაცული არ არის¹⁰¹. როგორც ფროვინი აღნიშნავს, დე ფაქტო ტერიტორიული სუბიექტი იურიდიული თვალსაზრისით არ არის დაცული იმ სახელმწიფოს თავდასხმისაგან, რომელსაც იგი გამოეყო. სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოზე ძალის გამოყენება არ იქნება ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა¹⁰². ძალის ამგვარი გამოყენება არ არის სახელმწიფოების საერთაშორისო ურთიერთობების ნაწილი, დე ფაქტო ერთეული მესამე სახელმწიფოს მიერ დაცული არ იქნება იმ სახელმწიფოსაგან, რომელსაც იგი გამოეყო¹⁰³. ფროუვეინი ასევე ეხება საერთაშორისო სტატუსით ძალის გამოყენებას დე ფაქტო ტერიტორიული ერთეულის წინააღმდეგ და დასძენს, რომ ასეთ შემთხვევაში ძალის გამოყენების აკრძალვას შეუძლია დაიცვას დე ფაქტო ტერიტორიული ერთეულები¹⁰⁴, მაგრამ ფროუვეინის ანალიზი არ ითვალისწინებს არც ერთ ტერიტორიულ ერთეულს ისეთი პოზიციით, როგორც კოსოვოსია. გარდა ამისა, მე-2 (4) მუხლის თანახმად, დე ფაქტო ტერიტორიულ ერთეულებთან დაკავშირებული აკრძალვებით მშვიდობის დაცვის საკითხი უპრობლემო ნამდვილად არ არის, რადგან მე-2 (4) მუხლი სახელმწიფოების საერთაშორისო ურთიერთობებთან დაკავშირებული საკითხებით შემოიფარგლება.

რამდენადაც რეზოლუცია 1244 კვლავ ძალაშია, სავარაუდოდ, სერბეთს არა აქვს უფლება, განიხილოს გაეროს რეზოლუციით დადგენილი საერთაშორისო ადმინისტრაცია. თუ გაეროს ად-

⁹⁸ AFP-ს ინფორმაცია, 14 დეკემბერი 2007.

⁹⁹ იხილეთ გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრის შტაინმაიერის განცხადება, 18 თებერვალი, 2008.

¹⁰⁰ დოქტრინის ანალიზი და უარყოფის პრაქტიკა, ა. ორახელაშვილი, იხილეთ შენიშვნა 10, 2006, თავი 11; იგივე, იხილეთ შენიშვნა 22, თავი 13.

¹⁰¹ ლაუტერპახტი, იხილეთ შენიშვნა 26, 52.

¹⁰² ფროუვეინი, იხილეთ შენიშვნა 47, 38.

¹⁰³ იქვე, 39.

¹⁰⁴ იქვე, 67 და შემდგომ.

მინისტრაცია შეწყვეტს არსებობას ან საჭირო გახდება ფაქტობრივი სახელმწიფოების დაარსება, რეზოლუცია 1244-ის თანახმად, ეს ხელს შეუშლის გაეროს მიზნებს, ჩაიშლება ამ რეზოლუციის საფუძველზე დადებული გარიგება და სერბეთს შეეძლება, ძალა გამოიყენოს ამ არსებული დარღვევის პასუხად. განმარტებისათვის, UNMIK-ის ხელმძღვანელმა უარი განაცხადა, ელიარებინა სერბეთის არჩევნების კანონიერება. ამ მდგომარეობას ცნობა არ ესაჭიროება, ამავე დროს, არალიარება ეფუძნება იმ მოსაზრებას, რომ კოსოვო აღარ არის სერბეთის ნაწილი, ხოლო რეზოლუცია 1244-ის თანახმად, გაეროს ოფიციალურ პირებს ასეთი პოზიციის დაფიქსირების უფლება არ აქვთ. ასეთი პრაქტიკა, მისი გაღრმავების შემთხვევაში, მიგვიყვანს ისეთ მდგომარეობამდე, რომლის შედეგადაც, რეზოლუციით შექმნილი იურიდიული სტატუსი აღარ იარსებებს, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის რეზოლუციის დარღვევა. ეს სერბეთს უფლებას მისცემს, შესაბამისი დროის მომენტში რეზოლუცია 1244 ძალადაკარგულად გამოაცხადოს და საჭიროების შემთხვევაში გააგრძელოს იძულებითი მოქმედებები ტერიტორიული მთლიანობის დაცვის მიზნით.

მოკლედ რომ ვთქვათ, სერბეთის მხრიდან კოსოვოს დაბრუნებისათვის ძალის გამოყენება დამოკიდებულია რეზოლუცია 1244-ის განხილვის პროცესზე, რაც კოსოვოს მდგომარეობის ინტერნაციონალიზაციის საერთაშორისო სამართლებრივ საფუძვლებს შეესაბამება და ეწინააღმდეგება სერბეთს და სხვა სახელმწიფოებს. უფრო კონკრეტულად კი, ყველაფერი იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენ ხანს შეძლებენ ნატოს ჯარები კოსოვოში დარჩენას და შესაძლო შეიარაღებული კონფრონტაციის შემთხვევაში, რამდენი ხანი ექნაბათ მათ სრულმასშტაბიან საომარ მდგომარეობაში ყოფნის სურვილი.

VIII. დასკვნითი ნაწილი

კვლევებმა აჩვენა, რომ კოსოვოში დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადება არღვევს საერთაშორისო სამართლის ნორმებს და მისი კანონიერად ალიარება შეუძლებელია. სერბეთის და მთელი რიგი სხვა სახელმწიფოების მხრიდან კოსოვოს დამოუკიდებლობის საწინააღმდეგო მკაცრი ქმედებებით და საერთაშორისო სამართლის არსებული სტრუქტურით თითქმის შეუძლებელია ამ დამოუკიდებლობის კანონიერად ცნობა. რეალობა კოსოვოს დამოუკიდებლობის სასარგებლოდ მეტყველებს. როგორც შეერთებული შტატების სახელ-

მწიფო მდივანმა, კონდოლიზა რაისმა განაცხადა, „თუ არ მიხედვით რეალობას, მაშინ დიდი უკმაყოფილებისა და არასტაბილურობის მარცვალს დათესავთ“¹⁰⁵.

მაგრამ ამ რეალისტურ არგუმენტებსაც აქვს ზღვარი. როგორც პოლიტიკური რეალიზმის ერთ-ერთი მამამთავარი, ჰენრი კისინჯერი აღნიშნავს, „სტაბილურობა... მიიღწევა არა მშვიდობის ძიებით, არამედ საყოველთაოდ მიღებული ლეგიტიმურობით“, რომელიც „წინავეს საერთაშორისო შეთანხმებას განხორციელებადი ღონისძიებების, დაშვებული მიზნების და საგარეო პოლიტიკის მეთოდების შესახებ.“

ლეგიტიმურობა „გულისხმობს ყველა ძირითადი სახელმწიფოს მიერ საერთაშორისო წესრიგის ჩარჩო-პროექტის მიღებას“, ისე რომ, არც ერთი მათგანი არ გააგრძელებს იმ პოლიტიკას, რომელიც არასასურველ შეთანხმებებს გულისხმობს¹⁰⁶.

ამ არგუმენტების კოსოვოსთან მიმართებაში გამოყენებით, მოსალოდნელია, რომ მიმდინარე მდგომარეობა ვერ იქნება მყარი რეგიონალურ ან გლობალურ დონეზე. რეგიონალურ დონეზე სერბეთი ეწინააღმდეგება კოსოვოს დამოუკიდებლობას გლობალურ დონეზე კი კოსოვოს დამოუკიდებლობას ეწინააღმდეგებიან ისეთი ძირითადი მოთამაშეები, როგორებიც არიან ინდოეთი, ჩინეთი და რუსეთი. შესაბამისად, როგორც რეგიონალურ, ისე გლობალურ დონეზე, კოსოვოს დამოუკიდებლობის საკითხი წინააღმდეგობას წააწყდება, რაც ზეგავლენას მოახდენს მის სტაბილურობაზე. სავარაუდოდ, კოსოვოს დამოუკიდებლობის მომხრე და ხელშემწყობი მხარეები თავიდანვე მიხვდნენ, რომ ის ტერიტორიული ერთეული, რომლის დამოუკიდებლობასაც ისინი მხარს უჭერენ, ვერ მიიღებს საერთაშორისო საზოგადოების ერთობლივ ალიარებას და არც გაერო ცნობს მას.

რეალისტურ არგუმენტს უკურნაქციის პოტენციალიც გააჩნია, თუ კოსოვოს მომხრე ენთუზიასტი სახელმწიფოები დადგებიან ფაქტის წინაშე და მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში არსებული სახელმწიფოებიც გამოთქვამენ დამოუკიდებლობის სურვილს. თუ რეალისტური არგუმენტი პრობლემის გასაღები იქნება, მაშინ სახელმწიფოებრიობისა და ალიარების სამართლებრივ კრიტერიუმებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აღარ ექნება. როგორც არ უნდა იყოს სხვა სეპარატისტული ტერიტორიული ერთეულების სახელმწიფოებრიობის ალიარება და ცნობა, რეალისტური არგუმენტის კოსოვოს და-

¹⁰⁵ „კოსოვო: რუსეთის ამბიციები და ამერიკის შეცდომები“, RIAN -ის ინფორმაცია, 14 დეკემბერი, 2007, იხილეთ www.rian.ru.

¹⁰⁶ ჰ. კისინჯერი, მსოფლიო აღდგა, მეტერნიში, კასელრეი და მშვიდობის პრობლემები 1812-1822, 1957, 1 და მომდევნო.

მოუკიდებლობის სასარგებლოდ გამოყენება გზას გაუხსნის სხვა ტერიტორიული ერთეულების მიერ დამოუკიდებლობის მოთხოვნის კონსოლიდაციას. შესაბამისად, ისინი, ვინც დღეს რეალისტურ არგუმენტს იყენებენ კოსოვოს მაგალითზე, უნდა მოემზადონ იმისათვის, რომ იგივე არგუმენტებს მოისმენენ იმ სეპარატისტულ ტერიტორიულ ერთეულებთან დაკავშირებით, რომელთა დამოუკიდებლობასაც თავად ეწინააღმდეგებიან. რეალობისადმი რეალისტური დამოკიდებულება არასოდეს არის ზიანის მომტანი.